

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Cinsel Yaşamları: Ebeveynlerin Bakış Açısından Bir Değerlendirme

Sexual Lives of Individuals with Mental Disability: A Consideration from Parents' Perspectives

İrem Bülbül¹, Kasım Karataş²

¹Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, psyirem@gmail.com, (https://orcid.org/0000-0003-0438-6003)

²Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, kkaratas@hacettepe.edu.tr, (https://orcid.org/0000-0002-4817-9981)

Geliş Tarihi: 02.05.2023

Kabul Tarihi: 17.11.2023

ÖZ

Bu çalışmada ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel yaşamlarına bakış açılarını ve deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel fenomenolojik araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada katılımcı olarak yer alan ebeveynlerin doğrudan anlatımlarına yer verilmiştir. 15 ebeveyn ile bireysel yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Ebeveynlerin deneyimleri dört tema altında incelenmiştir. "Cinsel davranışa bakış açısı: Durum o kadar vahim ki!" temasında, ebeveynlerin çocuklarının cinsel davranışına karşı ortaya koydukları ifadeler yer verilmiştir. "Konuşulmayan konu: Cinsellik...", temasında ebeveynlerin çocuklarında gözlemledikleri cinsel davranışlar, cinselliğin ortaya çıkışı ve ebeveynleri korkuları incelenmiştir. "Cinsel ifadeye çare arama: Ne yapacağım?", bireylerin cinsel davranışları karşısında ebeveynlerin başa çıkma yollarından, ebeveynlere göre eksikliklerden ve ihtiyaçlardan bahsedilmiştir. "Cinsel yaşamdaki toplumsal bariyerler", ebeveynlerin toplumdaki ayrımcı ve destekleyici yaşam deneyimlerine yer verilmiştir. Sonuç olarak ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğini ani, beklenmedik, yük, haksızlık, ihtiyaç olarak görmekteydiler. Ebeveynler çocuklarının cinsel davranışlarını toplumdaki normlara uyumlu hale getirme çabası içindeydiler. Cinsellik hakkında zihinsel yetersizliği olan bireyleri ve ebeveynleri destekleyen kaynak, profesyonel yokluğu ebeveynler için en belirgin ihtiyaçtır. Ebeveynler, cinsellikte zihinsel yetersizliği olan çocuklarının yaşadıkları zorluğun nedenini toplumun bakış açısı olarak tanımlamaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ve ailelerinin cinsel hayatına yönelik hak temelli psiko-egitim, sağlık hizmetleri ve toplumu bilinçlendirme çalışmaları geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel yetersizliği olan birey, cinsellik, ayrımcılık, ebeveyn bakış açısı.

ABSTRACT

In this study, it was aimed to reveal the perspectives and experiences of parents on the sexual life of their children with mental disabilities. In this study, in which qualitative phenomenological research method was used, direct statements of parents who participated as participants were included. Individual semi-structured interviews were conducted with 15 parents. Parents' experiences were analyzed under four themes. In the theme of "Perspective on sexual behavior: The situation is so dire!", statements in which parents put forward their children's perspectives on sexual behavior were included. In the theme of "The topic unspoken: Sexuality...", the sexual behaviors that parents observed in their children, the emergence of sexuality, and parental fears were examined. "Remedy for Sexual Expression: What do I do?", ways of coping with the sexual behavior of individuals, deficiencies and needs of the parents are mentioned. "Social barriers in sexual life", discriminatory and supportive life experiences of parents in society are included.

As a result, parents saw their children's sexuality as sudden, unexpected, problem, burden, injustice, need. They were in an effort to harmonize their children's sexual behavior with the norms in the society. Lack of resources and professionals supporting individuals and parents about sexuality is the most obvious problem for parents. Parents define the reason for their children's difficulties in sexuality as the perspective of the society. Rights-based psycho-education, health services and public awareness activities regarding the sexual life of individuals with mental disabilities and their families must be developed.

Keywords: Intellectual disability, sexuality, discrimination, parental perspective.

GİRİŞ

Cinsellik, insanın ayrılmaz bir parçasıdır. Canlılığın temel güdülerinden biri olan cinsellik biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel, ahlaki, dini, antropolojik, ekonomik birçok boyutu ile davranışları belirleyen sosyo-kültürel süreçler ile birlikte meydana gelen karmaşık bir yapıdır (Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Merkezi [CEDAT], 2006). Cinsellik, canlı için beklendik ve sağlıklı olandır. Genital anlamda birleşmenin ötesinde cinsel rollerin, inançların, beden imajının, sosyal ilişkilerin devrede olduğu bir süreçtir (Murphy & Elias, 2006). Sosyo-kültürel süreçlerle bir arada olan cinsellikte, toplumun standartlarına uyma ve işlevsel olma niteliği aranır. Bu bağlamda cinsellik, toplumun belli kuralları koyarak tanımladığı normallik sınırları içindeki bireylerden uygulamasını beklediği davranıştır.

Tüm bunlarla birlikte cinselliğin konuşulmayan yanı ise özel gereksinimi olan bireylerin cinsel yaşamıdır. Engelli hakları içinde cinselliğin, "cinsel normallik" kavramlarının ötesinde bir yeri vardır. Cinsel normallik içinde özel gereksinimli bireylerin bedenleri, duyguları kontrol edilmekte ve seçimleri, yaşam tarzları, toplumsal cinsiyet deneyimleri belirlenmektedir (Shakespeare, 2000). Bireylerin engel türü, cinsel normallüğün ne kadar dışında olduğunu belirler. Toplumda cinsel normallüğün dışında yer aldığı düşünülen zihinsel yetersizliği olan bireyler toplumsal beklentiler, kabuller ile cinsel yaşamları görmezden gelinir ve cinsel davranışları uygunsuz olarak görülür (Kempton & Kahn, 1991).

Zihinsel yetersizlik, klinik görünüm itibarıyla bireylerin kavramsal, uygulamalı ve sosyal becerilerde yetersizlik yaşamalarına neden olur (Diagnostic And Statistical Manual of Mental Disorders [DSM-V], 2013, s. 15). Diğer bireylere kıyasla zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumsal beklentileri yerine getirmeleri çok daha zordur. Zihinsel yetersizlik bireylerde, toplumsal kuralları anlama ve uygulama, davranışların sonuçlarını yordama, özel ve kamusal alan ayrımı yapmakta zorlanma, cinsel dürtülerini kontrol etme vb. zorluklar görülmesi olasıdır (Chapman & Pitceathly, 1985). Sınırlı kapasiteleri kadar bakım verenlerin cinsel davranışlara bakış açıları ve eğitimsizliği de zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsellikte engeller yaşamalarının nedeni olarak gösterilmektedir (Schaafsma vd., 2017). Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğini problem olarak görmektedirler. Çünkü ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının bilişsel, fiziksel anlamdaki sınırlılıkları, dürtüselliği, sosyal ilişki ve sosyal ilişkideki mesajları anlamada yetersizlikleri nedeniyle toplum içinde istismar edileceği kaygısını yoğun bir şekilde yaşamaktadır (National Information Center for Children and Youth with Disabilities [NICHCY], 1992). Bu nedenle ebeveynler, bireylerin cinsel davranışlarına karşı bekleme, cezalandırma, kapı bekçisi gibi davranma, cinselliklerini inkâr etme, bastırma ve toplumun inançlarını, tutumlarını zihinsel yetersizliği olan bireylere yansıtmama, zihinsel yetersizliği olan bireyleri cinsel eğitimden, cinsel bilgidan mahrum bırakma, bireylerin mahremiyetlerine saygı göstermeme, cinselliği problem olarak görme vb. davranışları sergilemektedirler (Boyacıoğlu vd., 2021; Chapman & Pitceathly, 1985; Darragh vd., 2017; Eastgate, 2011; Hole vd., 2022; Paterson vd., 2012; Rooks-Ellis vd., 2020). Ebeveynler çocuklarının zihinsel kapasitelerindeki sınırlılıkları ve cinsel gelişimleri arasında ikileme düşmektedirler. Ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarını algılama biçimleri çocuklarının cinsel yaşamı olup olmayacağına ilişkin ikilemin temelini oluşturmaktadır (Manor-Binyamini & Schreiber-Divon, 2019). Gil-Llario ve arkadaşları (2023) tarafından yapılan

çalışmaya göre ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsellik hakkındaki bilgilerini sınırlı olarak görmektedir. Fakat bu araştırmaya katılan zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsellik hakkındaki bilgi düzeyleri ebeveynlerinin öngördüğünden önemli ölçüde yüksektir. Ebeveynler, çocuklarının cinsel olgunluğa ulaşmalarını beklememektedir. Ebeveynler, çocuklarında cinselliği beklenmedik buldukları için zihinsel yetersizliği olan çocuklarına yönelik cinsel eğitimin gerekliliğini görememektedirler. Ebeveynlerin çocuklarının cinselliği hakkındaki bilgi eksiklikleri, ebeveynlerin öz-yeterliliklerini olumsuz yönde etkilemekte ve kaygı düzeyini arttırmaktadır (Kök & Akyüz, 2015). Aynı zamanda cinsel eğitim almayan zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel kimlik duygusu ve öz yeterlilikleri gelişmemiştir. Bu nedenle bireyler cinsel bir varlık olarak kendilerini tanımlayamadıkları gibi öğretildiği şekilde cinselliği ‘kendileri için uygunsuz, pis, yasaklı davranış’ olarak tanımlamaktadırlar (Fitzgerald & Withers, 2011).

Ebeveynler, toplumun bakış açısı ile bireylerin cinsel yaşamlarını değerlendirmektedirler. Toplumdaki genel bakış açısına uyumlu olarak ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamlarına yönelik olumsuz ve gerçekçi olmayan inançları benimserler (Cheng & Udry, 2003). Ebeveynlerin dini inançları, etnik kökenleri, sosyo-ekonomik durumları, cinselliğe ve özel gereksinime ilişkin bakış açıları, tutumları onların zihinsel yetersizliği olan çocuklarına verecekleri cinsel bilgi türü ve oranını önemli ölçüde etkilemektedir (Brown & Pirtle, 2008; Drummond, 2006). Fakat ebeveynler hangi tutum içinde olursa olsun çocuklarının savunmasız olduklarını düşündükleri için çocuklarına karşı kontrolü elden bırakmayan koruyucu bir tutum sergilemektedirler (Pownall vd., 2012). Ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğine yönelik kontrolcü yaklaşımları bireylerin cinsellik hakkında çok az veya yanlış bilgiye sahibi olmalarına, cinsel eğitim almamalarına neden olmaktadır (İşler vd., 2009; Öncü vd., 2019). Ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğine yönelik kontrolcü tutumlarında çocuklarını istismara karşı koruma ve sorumluluk hissetme duygusu baskındır (Rushbrooken vd., 2014). Ebeveynlere göre çocukları zihinsel kapasitelerindeki sınırlılık ile ilişkili olarak savunmasızdır. Bu nedenle de toplumda cinsel istismara uğrama riski yüksektir. Ebeveynlerin çocuklarının cinsel hayatlarındaki temel odağı ve bakış açısı istismar riskini azaltmaktadır (Ballan, 2012).

Ulusal alanyazında, zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel hakları yeterince gündeme gelmemektedir. Bireylerin işlevselliği, uyumu, eğitimi vb. araştırmalarda daha ön plana çıkmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim, sağlık, yoksulluk, sosyal dışlanma, erişebilirlik vb. alanlardaki zorluklarını gidermek önceliklidir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği hakkında yapılan çalışmalarda daha çok bireylerin kırılabilirliğine odaklanılan mahremiyet eğitimi, istismardan koruma, riskli cinsel davranışta bulunmayı önleme, bireyin ilişkideki rıza kapasitesi, vb. konulara ağırlık vermektedirler (Carew vd., 2017). Özel gereksinimli bireylerin cinsel yaşamı, alan yazında “*hassas ve ihmal edilen konu*” olarak adlandırılmaktadır (Pownall vd., 2012).

Özel gereksinimli bireylerin cinselliğini, gündeme getirmenin zorluğundan dolayı “unutturulmuş” bir konu olarak görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin cinsel yaşamlarını unutmak ve yok saymak cinselliği gündeme getirmenin verdiği ağırlıktan uzaklaşma olarak değerlendirilmektedir (Shakespeare, 2000). Hak temelinde bireylerin cinsel yaşamını ele almamak, bireylerin cinsel yaşamlarına toplumun onay verdiği yerden bakmaya neden olmaktadır. Bu durum ise toplumda bireylerin cinsel yaşamlarına yönelik olan kötü-masum, cinsel olarak aktif-aseksüel, yarı insan, üreme konusunda yetersiz, sonraki nesil için zarar verici, lanetli, pis vb. etiketlemeler bireylerin hak kayıplarına uğramasına yol açmaktadır (Chapman & Pitceathly, 1985; Kempton & Kahn, 1991; Paterson vd, 2012; Rottenberg, 2012). Son dönemde bakım vericiler arasında zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamlarına ilişkin farkındalık artmış olsa da kısıtlayıcı ve hak kayıplarına neden olan uygulamalar devam etmektedir (McGuire & Bayley., 2011).

Cinsellik, toplum içinde tasarlanan kurallara ve sınırlara uyumu önemsenen bir alandır. Cinsel davranışın normal ve anormal sınırları toplumun bireylerden beklentilerini göstermektedir. Bu beklentiler, bireylerin cinsellikteki yaşantısal deneyimlerini belirlemektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler için uygun görülen cinsel sınırların nasıl oluştuğunun, yapılandırıldığı, sınırların bireyin yaşantısı üstündeki etkisinin anlaşılması önemlidir. Fakat zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamları özellikle ulusal alanyazında nadiren gündeme gelmiştir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamlarına yönelik ayrımcılığın anlaşılabilmesi için öncelikli olarak bireylerin cinsel yaşam deneyimlerini ele almak ve cinsel yaşamlarını zorlaştıran etkenleri tespit etmek gerekmektedir.

Ebeveynler, özel gereksinimli bireylerin yaşamlarında merkezi bir rol oynamaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireyler, ebeveynlerinin bakımı ve sorumluluğu altındadırlar; ebeveynler bireylerin yaşamlarının şekillenmesinde etkin rol almaktadır. Bireyler, ebeveynlerinden doğrudan veya dolaylı olarak bakım almaktadırlar. Bu nedenle araştırmada ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel davranışları hakkında bakış açılarını ve deneyimlerini anlamak hedeflenmiştir. Araştırma hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ile yapılmıştır. Ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerine, cinsel yaşamlarına, cinsel sosyalleşmelerine, cinsel davranışları sonucunda toplumdaki aldıkları geri bildirimlere ve cinsel davranışlarına yönelik uygulamalarına ilişkin bakış açılarını, deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu sayede zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaşamlarında bakım vericiliğiyle önemli bir yere sahip olan ebeveynlerin anlatımları yoluyla bireylerin cinsel yaşamları ebeveyn bakış açısı ile anlaşılmaya çalışılacaktır. Söz konusu bu araştırma zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel haklarını geliştirmeye yönelik bir katkı olarak düşünülebilir.

YÖNTEM

2.1. Tasarım

Bu araştırmada bireylerin öznel bakış açılarının ve deneyimlerinin anlaşılması için nitel araştırma yöntemi olan fenomenolojiden yararlanılmıştır (Patton, 2018, s. 105). Bu sayede araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının cinsel ifadelerini, cinsel yaşamlarını kendi deneyimledikleri şekilde ve kendi bakış açıları ile ifade etmelerinin sağlandığı düşünülmektedir. Fenomenolojiden yararlanılan bu çalışmada bireylerin neyi, nasıl deneyimledikleri hakkında kendi anlatımlarına odaklanılmıştır. Her bir bireyin deneyiminin özünün ortak yönleri üzerinde durulmuştur (Creswell, 2013, s.77).

2.2. Katılımcılar ve Katılımcı Alımı

Araştırmada, fenomenini ortaya koymak için amaçlı örnekleme çeşidi olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme ile fenomen hakkında bilgi verici olan katılımcıların araştırmaya dahil edilmesi sağlanmıştır (Creswell, 2013, s. 155). Ölçüt örnekleme bu araştırmanın fenomenini ortaya koymak için en uygun örnekleme tekniğidir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin araştırmaya dahil edilebilmeleri için koşullar belirlenmiştir:

- Zihinsel yetersizliği olan bireyin hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı almış olması,
- Zihinsel yetersizliği olan bireyin herhangi bir hastalık nedeniyle aktif bir kriz dönemi içinde olmaması,
- Mersin ilinde ikamet ediyor olmak,
- Zihinsel yetersizliği olan bireyle bir arada yaşamak ve bireye bakım veren olmak
- Konuşmayı engelleyici bir tanının olmaması,
- Okur yazar olmak,

Araştırma Mersin ilindeki Doğu Akdeniz Engelli Dernekler Federasyonunda yapılmıştır. Dernekten gerekli izinler alınmıştır. Derneğe üye olan ailelerin araştırmaya katılımı için dernekte araştırma ve araştırmacı hakkında bilgi verici ilana çıkmıştır. İlandan sonra dernek yöneticisi ve araştırmacı, ebeveynleri araştırma hakkında bilgilendirmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen 25 ebeveyne ulaşılmıştır.

25 ebeveynden sadece 16 ebeveynle görüşme gerçekleştirilmiş fakat katılımcılardan birinin araştırmadan geri çekilmesi üzerine analize 15 görüşme dahil edilmiştir. Çeşitli nedenlerle 25 ebeveynden 9'u ile görüşme yapılamamıştır. Tablo 1'de görüşme yapılamayan ebeveynlerle neden görüşme yapılamadığına dair bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1

Araştırma İçin Görüşme Yapılamayan Ebeveynler

Ebeveynlerin Araştırmaya Katılmama Nedeni	N
Konu hakkında konuşmak istemediği için görüşmeyi reddetmiştir	1
Görüşme için uygun zaman ayıramamıştır	6
Çocuğunda cinsel ifade gözlemlemediğini belirterek görüşmek istememiştir	1
Çocuğunun ağır zihinsel yetersizliğinin olduğunu bildirmiştir	1
Toplam	9

15 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmelerde tematik doygunluğun sağlandığı görülmüş ve görüşme sayısı yeterli bulunmuştur.

2.3. Veri Toplama

16 katılımcının gönüllü katılımı ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Fakat görüşmecilerden Katılımcı-5'in araştırmadan geri çekilme kararı alması nedeniyle bu görüşme analizden çıkarılmıştır. Bireysel görüşmeler ortalama 40-50 dakika aralığında sürmüştür. Veriler 2021 Mayıs ve Aralık ayları arasında toplanmıştır. Bu süreçte pandemi nedeniyle sosyal mesafe kuralları uygulandığı için ebeveynlerle çevrim içi şekilde görüşmeler yapılmıştır. Pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralları nedeniyle çevrim içi yapılan görüşmeler ebeveynlerin günlük yaşam rutinlerini bozmayacak şekilde onların uygun olduklarını belirttikleri gün ve saatlerde yapılmıştır. Okur yazar olan ebeveynler çevrim içi görüşme platformunu telefonları üzerinden rahatlıkla kullanabilmişlerdir. Çevrim içi görüşmelerde kesilme, kapanma vb. iletişimi engelleyici bir durum yaşanmamıştır. Görüşmeden bir saat önce ebeveynlerle çevrim içi bir şekilde görüşme ortamı, kuralları hakkında bilgilendirme görüşmesi yapılmıştır. Bilgilendirme görüşmelerinde araştırmaya katılımda gönüllük, görüşme ilkeleri, araştırmada bireylerin hakları, araştırmadan geri çekilme, araştırmaya katılımın önemi, bilgilendirilmiş onam görüşme öncesinde okumanın önemi konularında bilgi verilmiştir. Görüşme randevusu iki görüşmeci tarafından ertelenmiştir. Görüşmelerin ertelenme nedenleri cenaze ve bireyin hasta olmasıdır. Çevrim içi bireysel görüşmede bireylerin aşağıda yer alan kurallara uymaları beklenmiştir.

- Gizlilik ilkesini koruyacak şekilde görüşme ortamını hazırlama,
- Görüşme öncesinde gönderilen bilgilendirilmiş onam formunu okuma ve onaylama.

Tartışılan konunun hassas yapısı nedeniyle, ebeveynlere istedikleri zaman görüşmeye ara verme fırsatı da sunulmuştur. Ancak bu teklif, hiçbir katılımcı tarafından kullanılmamıştır. Her bir katılımcı gönüllü bir şekilde araştırmaya katıldığını onaylamıştır.

Bireysel görüşmelerde araştırmacı tarafında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların görüşme odağında kalması ve araştırılan fenomen hakkında bilgiye sahip olmak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir (Patton, 2018, s. 343). Yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulmasında uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü alınan kişiler özel eğitim alanında deneyimli iki profesyoneldir. Bir

profesyonel çocuk ergen psikiyatrisi, diğer profesyonel psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanındandır. Katılımcıların dahil edilme dışında bırakılması koşullarının ve araştırma sorularının oluşturulmasında profesyonellerin görüşü alınmıştır. Bireysel görüşmelerden önce bir pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme sonucunda yarı-yapılandırılmış soru formunda düzenleme yapılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir. Bu görüşme veri analizine dahil edilmiştir. Bireysel görüşmelerde katılımcılara sorulan sorular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

-
- 1.Çocuğunuzda cinsel davranış olarak tanımlayabileceğiniz hangi davranışları gözlemlediniz?
 - 1.2. Çocuğunuzun cinsel davranışlarına karşı nasıl tepki verdiniz?
 2. Sizce çocuğunuzun ergenliğe geçişi nasıl oldu?
 - 2.1. Çocuğunuzun ergenliğe geçiş sürecinde çocuğunuz neler yaşadı?
 - 2.2. Çocuğunuzun ergenliğe geçiş sürecinde siz neler yaşadı?
 3. Çocuğunuzda gözlemlediğiniz cinsel davranışların diğer insanların cinsel davranışlarına benzeyen ve farklı kılan yanları sizce nelerdir?
 4. Çocuğunuzun cinsel davranışlarına ilişkin sosyal çevrenizden ne tür geri bildirimler alıyorsunuz?
 5. Çocuğunuzun cinsel davranışları, cinsel gelişimi ve cinsel sağlığı ile ilgili bilgi kaynaklarınızı neler?
 - 5.1. Çocuğunuzun cinsel gelişimi hakkında eğitim aldınız mı?
 - 5.2. Aldıysanız cinsel eğitimde neler öğrendiniz?
 6. Cinsel eğitimi kimler almalı?
 - 6.1. Sizce cinsel eğitim hangi konuları kapsamalı?
-

Görüşmelerde, katılımcıların onayı alınarak ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerde anonimliği korumak için her bir katılımcıya takma adlar verilmiştir. Görüşme sırasına göre katılımcılar “Katılımcı 1, Katılımcı 14” şeklinde adlandırılmıştır. Aynı zamanda katılımcının kimliğini belli edecek herhangi bir bilgi transkriptlerde yer almamıştır.

Ses kaydına alınan tüm bireysel görüşmeler yazıya dökülmüştür. Ses kaydı ve transkripsiyon arasındaki doğruluk, bağımsız bir değerlendirici tarafından onaylanmıştır. Transkriptler araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Veri analizinde Braun ve Clarke’ın tematik analiz adımları rehber alınmıştır. Bu araştırmada kullanılmış nitel fenomenolojik yöntem, araştırmanın kuramsal yapısı ve araştırmanın amacı için uygun olduğu düşünülen tematik analiz; araştırmacının verilerle yakınlık kurması, kod ve temaları oluşturmasında aktiflik, düşünömsellik, açıklık nedeniyle tercih edilmiştir (Braun & Clarke, 2019). Tematik analiz ile araştırma verilerine aşına hale gelmiş, tekrarlı olarak ses kayıtları dinlenmiştir. Transkriptlerin tekrarlı okumaları yapılmış, ilk kodlamalar, tekrarlı okumalar ile kategoriler ve temalar halini almıştır. Daha sonra ortaya çıkan temalar özet olarak katılımcıların doğrudan anlatımları ile alıntılanmıştır. Bu sayede alt tema ve üst temalar oluşturulmuştur. Tematik analiz, kullanılarak yapılan veri analizi Tablo 3’tedir.

Veriler, nitel veri analizi programı olan ATLAS.ti 8 ile analiz edilmiştir.

Tablo 3*Tematik Analiz Aşamaları (Braun & Clarke, 2019)*

Tematik Analiz Aşamaları	Araştırmanın Tematik Analiz Süreci
Verilerle yakınlık kurma	Veriler metne sözcük sözcük yazıldı. Yeniden okumalar yapıldı. İlk notlar alındı.
İlk kodların üretimi	Ebeveynlerin deneyimleri ve bakış açıları ile ilgili önemli görülen bölümler kodlandı. Kod ilgili veriler birbiri ile karşılaştırıldı.
Temaları arama	Potansiyel kodlar temalara dönüştürüldü. Veriler bir araya getirildi.
Temaları gözden geçirme	Kodlamalar ve temalara ait veri setleri kontrol edildi.
Temaları belirme ve adlandırma	Her tema ve temanın içeriği kontrol edildi.
Raporun yazılması	Temanın içeriğini en iyi anlatan örnekler seçildi.

2.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Güvenirliği arttırmak için bulgular kısmında araştırma süreci ve katılımcılara yöneltilen sorular sunulmuştur. Aynı zamanda temanın altında katılımcıların görüşlerine doğrudan yer verilmiştir. Bulguların raporlanmasında birden fazla katılımcının ifadelerine yer verilmesi araştırmada güvenilirliğin sağlanması için önemlidir (Consolidated Criteria For Reporting Qualitative Studies [COREQ]; Tong vd., 2007). Araştırma raporunda her bir temada mümkün olduğunca birden fazla katılımcının yorumlarına yer vererek şeffaflık ve güvenilirlik sağlamaya çalışmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu araştırmada güvenilirliği sağlamak için katılımcı kontrolü yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı kontrolü, nitel araştırmalarda güvenilirliği sağlamak içinde katılımcılardan veriler hakkında geri bildirim alma sürecidir (Candela, 2019; Stahl & King, 2020). COREQ, nitel araştırmaların raporlanması yönergesine göre katılımcılardan araştırma bulgularına ilişkin geri bildirim almak katılımcıların bakış açılarının temsilinin ve araştırmacının yorumlarının geçerliliğinin artmasını sağlar (Tong vd., 2007). Nitel sonuçların güvenilirliğini sağlamak için kullanılan bu yöntem ile araştırmacının potansiyel yanlılığı azaltır (Doyle, 2007). Katılımcıların deneyimlerini ve bakış açılarını en şeffaf şekilde ortaya konulması amaçlanan bu araştırmada katılımcı kontrolü kullanılması araştırmanın kapsamını desteklemiştir. Aynı zamanda analiz sonuçlarının katılımcıların deneyimleri ile örtüşüp örtüşmediği görülmüştür. Bu araştırmada katılımcı kontrolü için Birt ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen Sentezlenmiş Katılımcı Kontrolü (Synthesized Member Checking) basamakları kullanılmıştır. Sentezlenmiş Katılımcı Kontrolü, nitel araştırmalarda epistemolojik ve etik kaygıları azaltır (Birt vd., 2016). Tablo 4'te Sentezlenmiş Katılımcı Kontrolü aşamalarına yer verilmiştir.

Tablo 4*Sentezlenmiş Katılımcı Kontrolü Aşamaları (Birt vd., 2016)*

Temaları temsil eden verileri özetleme
Katılımcıların iletişim bilgilerini ve raporu değerlendirmek için koşullarının uygunluğunu değerlendirme
Raporun içeriğini ve katılımcılardan beklentileri açık bir şekilde ortaya koyma
Yanıtları ve eklenen verileri kaydetme
Katılımcıların geribildirimlerini bulgulara entegre etme

İlk olarak veriler anlaşılır hale getirildikten sonra katılımcılara ulaşıp katılımcı kontrolüne katılmayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. 15 katılımcıdan 10'u katılımcı kontrolüne katılmayı kabul etmiştir. Katılımcı kontrolüne katılmayı kabul etmeyen katılımcılardan 3'u yoğun

olduğunu, 1'i cenazesi olduğunu, 1'i ise hasta olduğunu öne sürerek katılmak istememiştir. 10 katılımcıya bulguların yorumlanmış özet raporu mail yolu ile gönderilmiştir. Yorumlanmış verilerden katılımcı görüşü almak katılımcılar için verileri daha anlaşılır halde olmasını ve daha kolay değerlendirmelerini sağlar (Fobat & Henderson, 2005). Katılımcıların verileri daha kolay anlayabilmesi için rapor terminolojik dilden arındırılmıştır. Aynı zamanda katılımcıların raporu sadece kendilerinin okuması ve kendi görüşlerini yazmaları gerektiği belirtilmiştir. Katılımcıların iletişim bilgilerinin güncelliği dernek aracılığıyla teyit edilmiştir. Katılımcılara gönderilen özet raporu değerlendirirken raporun deneyimleri ile eşleşip eşleşmediği, değiştirmek veya eklemek istedikleri şeyler olup olmadığına dikkat etmeleri ve üç gün içinde geri dönütlerini yollamaları istenmiştir.

Katılımcı kontrolüne geri dönüş yapan 10 katılımcının 9'u anne, 1'i babadır. 10 katılımcının 6'sının çocuğunun cinsiyeti kadın, 4'ünün çocuğunun cinsiyeti erkektir ve 6 katılımcının çocuğun hafif, 4 katılımcının çocuğunda orta zihinsel yetersizlik tanısı vardır. Geri dönüş yapan 10 katılımcı da sonuçların deneyimleri yansıttığını teyit etmişlerdir. Tüm geri bildirimler analize dahil edilmiştir.

Araştırmada kodlama güvenilirliği sağlanması için ana temalar ve alt temalar iki uzman tarafından denetlenmiştir. İki uzmanın da özel eğitim ve yöntem bilim alanında deneyimli kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Uzmanlar arası kodlama benzerlik oranını hesaplamak için Miles ve Huberman'ın Kodlayıcılar Arası Güvenirlik Yüzdesi formülü [$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$] uygulanmıştır. Uzmanlar arası kodlama görüş birliğinin en az %80 olması gerekmektedir (Miles & Huberman, 1994, s.64). Bu araştırmada uzmanlar arası kodlama uyumunun güvenilirlik oranı %87'dur.

2.6. Araştırmanın Etik Süreci

Araştırmanın yapılabilmesi için T.C. Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Kurulundan 23.02.2021 tarihinde E-35853172-900-00001469844 Sayılı Etik Komisyon İzni alınmıştır. Üniversite tarafından verilen etik iznin yanı sıra dernek üyelerinin katılımı ile araştırmanın yapılabilmesi için Doğu Akdeniz Engelli Dernekler Federasyonundan izin alınmıştır.

GÜÇLÜKLER VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışmanın sınırlılıklarına dikkat çekmek önemlidir. Çalışmada katılımcıların araştırmaya katılmaları, Covid-19 pandemisi ve sosyal mesafe kuralları nedeniyle her zamankinden daha zor olmuştur. Çalışma hem erkek hem de kız çocuk sahibi kadın ve erkek ebeveynlerin deneyimlerini yakalamayı amaçlamıştır. Fakat araştırmaya katılan ebeveynlerden sadece bir tanesi erkektir. Çünkü ilgili derneğe üye olan ve katılım koşullarını sağlayan sadece bir erkek ebeveyne ulaşılabilmiştir. Sonuç olarak annelerin yoğunlukla bakım veren rolünü üstlendiği görülmüştür.

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamları hakkında kendileriyle doğrudan görüşmeler yapmak çok önemli olmakla birlikte bunun birçok zorluğu olduğu bilinmektedir. Öncelikle görüşmeye katılım konusunda rıza almanın güçlükleri, görüşme konusunun (cinsellik) ebeveynlere göre hassas olmasıdır. Bu nedenle ebeveynlerin kendi denetimlerinde olmayan bir görüşmeye çocuklarının katılımlarını sınırlamaları ya da çocuklarının cinsellik konusundaki araştırmaya dahil olmalarını kabul etmemeleridir. Araştırmada görüşmeler ebeveynlerle sınırlı kalmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin demografik özellikleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Ebeveynlerin ve Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının Demografik Özellikleri

Katılımcı	Ebeveyn Profili	Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyin Profili
Katılımcı-1	Kadın, 58 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, 34 yıldır evli, 2 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 24 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, özel eğitim öğrencisi
Katılımcı-2	Kadın, 54 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, 28 yıldır evli, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 27 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, iş meslek okulu mezunu
Katılımcı-3	Kadın, 53 yaşında, ilkokul mezunu, hizmetli kadrosunda, 33 yıldır evli, 3 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 25 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, özel eğitim öğrencisi
Katılımcı-4	Kadın, 54 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, 25 yıldır evli, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 23 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, ilkokul mezunu
Katılımcı-5	Araştırmadan çekilmiştir.	
Katılımcı-6	Erkek, 68 yaşında, lise mezunu, emekli, 29 yıldır evli, 4 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 33 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, özel eğitim öğrencisi
Katılımcı-7	Kadın, 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, 39 senedir evli, 3 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Erkek, 32 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, özel eğitim öğrencisi,
Katılımcı-8	Kadın, 44 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, evli değil, 2 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Erkek, 24 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışıyor, iş meslek okulu mezunu
Katılımcı-9	Kadın, 51 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, 26 yıldır evli, 2 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 21 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, ilkokul mezunu
Katılımcı-10	Kadın, 45 yaşında, üniversite mezunu, ev hanımı, evli değil, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 17 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, meslek okulunda öğrenci
Katılımcı-11	Kadın, 50 yaşında, lise mezunu, emekli, 15 yıldır evli, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 29 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, iş meslek okulu mezunu
Katılımcı-12	Kadın, 66 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, evli değil, 3 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 33 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, iş meslek okulu mezunu
Katılımcı-13	Kadın, 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, evli değil, 3 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Kadın, 32 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, ilkokul mezun
Katılımcı-14	Kadın, 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, evli değil, 1 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Erkek, 29 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, ilkokul mezun
Katılımcı-15	Kadın, 45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, evli değil, 2 çocuklu, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Erkek, 24 yaşında, orta derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, iş meslek okulu mezunu
Katılımcı-16	Kadın, 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, 35 yıldır evli, 3 çocuğu var, 1 zihinsel yetersizliği olan çocuğu var	Erkek, 30 yaşında, hafif derece zihinsel yetersizlik, aile ile yaşıyor, çalışmıyor, ilkokul mezunu,

Katılımcılardan sadece 1'i babadur. 14 katılımcı annedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerden 5'inin zihinsel yetersizliği olan çocuğunun cinsiyeti erkektir. 10 katılımcının zihinsel yetersizliği olan çocuğunun cinsiyeti kadındır. 7 ebeveynin çocuğunda hafif zihinsel yetersizlik varken 8 ebeveynin çocuğunda orta zihinsel yetersizlik vardır.

Bu araştırmanın bulguları 4 ana tema ve 11 alt tema ile ele alınmıştır. Ana ve alt temaların her biri aşağıdan tartışılmıştır. Her bir temaya yönelik alıntılar italik olarak sunulmuştur.

Tablo 6

Araştırmanın Ana Tema ve Alt Temaları

Ana Temalar	Cinsel Davranışa Bakış Açısı: Durum O Kadar Vahim Ki!	Konuşulmayan Konu: Cinsellik...	Cinsel İfadeye Çare Arama: Ne Yapacağım?	Cinsel Yaşamdaki Toplumsal Bariyerler
Alt Temalar	-Sorun Olarak Görme: Allah'ın Emanetine İhanet, Saygısızlık	-Cinselliğin Görünümü -Cinselliğin Korkutan Yanı İstismar: Kafa Aynı, Vücudu Büyüdü, Sorunum Arttı...	-Cinsel Bilgi Sağlama: Anormal Sınırlar İçinde Cinsel Bilgi -Bilgi Kaynakları	-Ayrımcılık Deneyimi: Cinselliğin Anormal Sınırları
	-Cinsel Davranışa Karşı Duyarlı Yaklaşma: Sevmek Onun Hakkı	-Beklemedik Cinsellik ve Değişimler: Zamanı Şimdi Mi?	-Cinselliği Düzenlemede Kullanılan Aracılar -Eksiklik ve İhtiyaçlar: Kim Ne Verir Bilmiyorum, Hiç Bilgi Kaynağım Yok	-Sosyal Çevre: Destek veya Köstek

4.1. Cinsel Davranışa Bakış Açısı: Durum O Kadar Vahim Ki!

Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışlarını ergenlik dönemi ile ilişkilendirmişlerdir. Ebeveynler çocuklarının ergenlik dönemini beklenmedik bulmakta ve kriz olarak adlandırmaktadırlar. Aynı zamanda ebeveynler çocukların cinsel ifadelerini çocukları için bir yük, haksızlık olarak değerlendirmektedir. Cinsel ifadeler, ebeveynlere göre çocuklarının yaşamı için önemli bir sorundur. Çünkü ebeveynler, cinsiyeti fark etmeksizin çocuğunu istismara açık olarak görmektedir.

Araştırmadaki ebeveynler için çocuklarının cinselliği onların iyilik hali için önemlidir; fakat cinsellik çocuklarının yaşam kalitesini düşürmektedir. Ebeveynler arasında çocuklarının cinsel ifadelerine karşı farklı yaklaşımlar vardır. Ebeveynler, bireyin cinsel ifadelerini bastırmakta, görmezden gelmekte veya hem kendileri hem de çocuklarının refahını, güvenliğini bozmayacak şekilde cinsel ifadeye özel alan içinde izin vermektedir. Bazı ebeveynler çocuklarının cinsel ifadelerini olağan karışlarken bazı ebeveynler çocuklarının cinsel ifadelerini cezalandırılması gereken davranış olarak adlandırmışlardır. Çocuklarının cinsel ifadelerine ılımlı bakan ebeveynler cinselliği hak olarak tanımlamış ve cinsel davranışlar karşısında çocuklarına karşı destekleyici olmaya çalışmışlardır. Fakat çocuklarının cinsel ifadelerine olumsuz bakan ebeveynler, cinsel ifadeye izin verilmesi halinde çocuklarında cinselliğin kontrol edilemez şekilde artacağına ve Allah'ın emanetine saygısızlık olacağına inanmaktadırlar. Birbirleriyle karşıt görüşte olan ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerine yaklaşım konusunda birbirlerini "çocuğuna iyi bakmayan" olarak suçlayıcı şekilde değerlendirmektedir.

4.1.1. Sorun Olarak Görme: Allah'ın Emanetine İhanet, Saygısızlık

Bazı ebeveynler, çocuklarının zihinsel yetersizliği nedeniyle çocuklarında cinsel davranışın mümkün olmadığını düşünmektedir. Onlara göre çocukları Allah'ın emaneti ve melektir. Bu çocukların cinsel olarak davranışlarına izin vermek kabul edilemez bir davranıştır. Cinsel anlamda bireyleri aktif olarak değerlendirmek, Allah'ın emanetine ihanettir. Ebeveynler cinselliğe, yok sayma, öncelikli konu olarak görmeme, kutsal olana saygısızlık, bebensileştirme veya cezalandırıcı şekilde yaklaşmaktadır.

(...) O bizim gözümüzde melek, sempatik. Genç, evet ama bir şey dediğinde gereken cevabı ona veriyorum. Birine âşık oldu tabi. "Ne yakışıklı anne!" derdi. Ben de "Sen üniversite oku. Ama sen de evlenme bizimle birlikte yaşa. Sen bizim prensesimizsin, meleğimizsin." dedik. (Katılımcı- 3)

(...) Tek bir kızım var. Hep gözümüz, elimiz üzerinde olan bir çocuk. Abileri için de öyle bizim içinde öyle. Yani prensesimiz o bizim için. (...) O bana Allah'ın verdiği hediye. (...) (Katılımcı-12)

Ebeveynler için çocuklarının cinsel davranışları öncelik konu değildir. Çocuklarının fiziksel sağlık sorunları, eğitimleri, kendi başlarına öz bakımlarını yapabilmeye becerilerini geliştirmeleri öncelikli konulardır.

Cinsellik hiç düşünmedik. Öncelikli konu olmadı. Diğer şeylerin gerisinde kaldı bizim için. Eğitimi falan gibi. Çocuk özürsüzlü istiyoruz ki yaşamı güzel yaşasın. Huzurlu yaşasın. (Katılımcı-1)

(...) Ayıp olacak diye değil de dile mi getiremedik? Düşünemedik mi? Biraz öncelikli değildi maalesef. (Katılımcı-2)

Çocuklarının cinsel herhangi bir davranış sergilemediğini düşünen ebeveynler, çocukları ile aynı gelişimsel özellikteki diğer çocukların cinsel ifadelerini gözlemlemekte veya duymaktadır. Bu ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocukların ve ailelerinin cinsellik nedeniyle yaşadıkları problemleri çaresizlik olarak görmektedirler. Aynı zamanda ebeveynler, çocuğunun cinsel ifadesi olmadığını düşündüğü için kendilerini şanslı olarak adlandırmaktadır.

(...) Bazılarının çocuklarını görüyorum devamlı birilerini sarılıp öpmek istiyor. Benim çocuğumda bu yok. Bu anlamda hisleri kuvvetli değil. (Katılımcı- 3)

(...) Diğer arkadaşımın çocuğu çok ıstıraplıydı. Çok şükür hiçbir erkekle o şeyi yaşamak istemiyor. Bu benim için Allah'ın lütfü. Arkadaşımın kızı erkek istiyor. Evlenmek istiyor. (Katılımcı-11)

(...) Buna şükür. Ne çocuklar var sokakta ona buna saldırıyor. Çok şükür. Şanslıyım ben bu konuda. Çok şükür bir şey de görmedim. (...) (Katılımcı-14)

Çocuğunun cinsel bir ifadesi olmadığını dile getiren ebeveynler, çocuklarının sergilediği cinsel ifadeleri bebensileştirerek ve mizahi bir hale getirerek anlatmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının hoşlandığı kişiye "abi, abla, amca, vb." rolü yüklenmektedir. Cinsel davranışı engellemek ve düzenlemek için bireyin sosyal olarak cinsel davranışı yönlendirmesi toplumda yasak olan ve dini boyutta ise "günah" olarak adlandırılan roller seçilmektedir. Bu sayede cinsel ifade söndürülmeye çalışılmıştır.

(...) Benim üstüme geldi bir ara. Komşunun üstüne geldi. Biz buna biraz güldük. Ama pipisi şey oluyor. Öyle olduğunda sinirli oluyor. (...) (Katılımcı-16)

(...) Sürekli o niyette olduğumu hissettiğimiz an "O senin abin. Sen onun kardeşisin." diye kızımızın yanında olduk (...) Abi olarak sevsin. Kardeş olarak sevsin. Erkek, kadın ayırmıyoruz.

O da bir kardeş olarak sarılıyor. Yan yana oturup geziyor bir abisi ve kardeşi olarak. O şekilde çocuğumuzun kafasına girmeye çalışıyoruz. (Katılımcı-1)

(...) Çok severler çocuğumu. Bebek gibi zaten. Çok sevimli çocuk derler. Bebeksi bir yüzü var. Cinsel yönü de yok. Bebek gibi zaten. (Katılımcı-7)

Bir ebeveyn çocuğunun cinsel ifadesini tekrarlamaması için çocuğuna karşı cezalandırıcı davranışlar sergilemiştir.

(...) Yapacak bir şey yok. En sevdiği eşyalarını attım, kabullensin diye. Ama yedi senedir evlenmeyi bekliyor. Eşyaları bavulda hemen gitmeye hazır. Kabullendik artık. (...) (Katılımcı-2)

Ebeveynler, çocuklarının cinsel sosyalleşmelerini engelleyici şekilde davranmakta; cinsel anlamda sosyalleşmenin, kontrolsüz cinsel davranışın önünü açtığına inanmaktadırlar. Ebeveynler, cinsel sosyalleşmeyi istismara neden olabileceği için kısıtlayıcı davranma eğilimindedirler. Ebeveynlere göre kısıtlayıcı davranmalarının nedeni çocuklarını üzülme, olmayacak bir şey için umutlandırmaktan ve istismardan korumaktır.

(...) Çocukların birbirlerine dokunmaları yanlış. Böyle bir şey çocuklar bir aradayken olursa onları güzel bir dille uyarıyorum. (Katılımcı-3)

(...) Arkadaşımın çocuğunun hoşlandığı biri vardı. Ele ele tutuşmuşlar erkek olan erekte olmuş. Arkadaşım bunu görünce çocukları uzaklaştırdı. Erekte olana kızdı. Bir daha çocuklar görüşmedi. (Katılımcı-10)

Ebeveynler, saklama ve gizleme davranışını mahremiyet eğitimi olarak adlandırmaktadırlar. Ebeveynler tarafından zihinsel yetersizliği olan kadın bireylere regl olduğunda; regl olduğunu erkeklere bahsetmeme veya pedini erkekten saklama davranışı öğretilmektedir. Otoerotik davranışlar için bireylere öğretilen mahremiyet eğitimi ise erekteyken veya masturbasyon yaparken odasına gitme davranışdır.

(...) Regl olduğunda pedini babasına göstermez. "Ayıp!" der mesela. (...) (Katılımcı-2)

(...) Adet lafını kimsenin yanında yapmaz. Özel yerlerini açmaz. Açan olursa düzeltir. Kendini saklamayı öğrendi. Yapmaması gerektiğini söyledik ve yapmıyor. Özellikle adeti, "Bu söylenmez. Anneye ve öğretmene söylenir." diye öğrettik. (Katılımcı-3)

(...) Hisleri geldiğinde banyoya gitmesi gerektiğini öğrettim. "İhtiyacım geldi." der. Zaten öyle ortaya söylememesi gerektiğini öğrettim. Her yerde söylenmeyeceğini öğrendi. Odasına gitmesi gerektiğini öğrettim. (...) (Katılımcı-8)

Dışarda olmayacağını sadece kendi yatağında olacağını öğrettim. Odasına yönlendirerek masturbasyon işini çözdüm. (Katılımcı-9)

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifade sergileyebileceğini düşünmemektedir. Bu nedenle ebeveynle çocuklarını cinsel davranışları karşısında hazırlıksız, yetersiz ve çaresiz hissetmektedir. Ebeveynler için çocuklarının cinsel davranışları krizdir.

(...) Kendi adıma çok ağır geldi bana. Psikolojik olarak. Çünkü çok korkum var. Nasıl yaparım? Nasıl baş ederim? Kendi kendime ona yetebilir miyim? Çok korktum. İnanılmaz korktum. (Katılımcı-4)

Çok üzüldüm. Yani ne biliyim ona olmayacak diye düşündüm. Artık büyüdü diye düşündüm. Kafa aynı ama vücut büyüdü. Sorunum daha da arttı. Tedirgindim. Bilmiyorum "Büyüdü!" dedim. Bilmiyorum rahatsız oldum. Düzelecek gözüyle baktım. Adet olunca anladım. (...) (Katılımcı-9)

Ne yapacağımı bilmiyordum. Valla bilmiyorum. Ben ne yapıp etmem lazım bilmiyorum. Sıfır. Bu benim eksikliğim. Olacağını düşünmedim ki. (Katılımcı-14)

Cinsel davranışları onaylamayan ebeveynler, cinsel davranışlara izin veren ebeveynleri eleştirmekte; zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel davranışlarını onaylamayı kabul edilmez bulmaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışlarının toplumda karşılık bulmayacağına ve onaylanmayacağına inanmaktadır. Çocuklarının cinsel isteklerinin karşılanmayacağını düşünmektedirler. Bu nedenle çocuklarının cinsel tatmin için beklentiye girmesini istememektedirler. Ebeveynler, çocuklarının cinselliğe alışacaklarını ve cinsel davranışlarını kontrol edemeyeceklerini düşünmektedir.

Ben genelde bazı arkadaşlarımda görüyorum çocuklarının kafasına sokulduğu. Çocuk kötü oluyor. Sevgili görmek istiyor. Onunla görüşmek istiyor. Bir evlilik olmayan bir birliktelik olmayacak ben çocuğumu niye üzeyim gece gündüz? Bilmiyorum ben o düşüncedeyim. (Katılımcı-1)

(...) Okulda diğer ebeveynler çocuklarını evlenilebilir olarak görüyor. Yani saçma sapan şeyler bunlar. Saçma sapan düşüncesi olan insanlar benim hoşuma gitmiyor o tür şeyler. Çocuğunu evlendirmeyi düşünen var. (Katılımcı-9)

4.1.2. Cinsel Davranışa Karşı Duyarlı Yaklaşma: Sevmek Onun Hakkı

Bazı ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerini ihtiyaç olarak görmekteyizdirler. Cinselliği ihtiyaç olarak adlandıran ebeveynler, çocuklarının cinsel ihtiyaçlarını karşılanmasını ve cinselliği öğrenmesini desteklemektedirler. Ebeveynler, çocuklarının cinsel isteklerini anlayışla karşılar, destekler, çocuklarının fedakârlık içeren sevgi dolu bir ilişki bulmasını arzu ederler. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının sınırlılıkları nedeniyle yakın ilişkiyi güvenle yaşayacağı fedakâr, güvenilir partner olmadığını düşünmektedirler. Ebeveynler, bireylerin cinsel mahremiyetinin önemini farkındadır. Fakat ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışlarını kontrol etme ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamaları hakkında bir ikilem içindedirler. Ebeveynler, bir yandan çocuklarının cinsel davranışlarına destek verirken diğer yandan istismar korkusuyla sürekli olarak çocuğunu kontrol etme çabasıdadır.

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının yakın ilişki için gerekli olan becerilerden yoksun olduklarını düşünmektedirler. Bu nedenle, yakın ilişkideki zorlukları doğru değerlendiremeyeceği için partneri tarafından kötüye kullanılabilceğini ve ilişki hakkında doğru karar vermeyeceklerini düşünmektedirler.

Ebeveynler, otoerotik davranışları çocuklarının cinsel ihtiyacını gidermenin en uygun yol olarak görmektedir. Otoerotik cinsel davranışın, ebeveynler için hem kaybetmek istemedikleri kontrolü hem de çocuklarının cinsel kişisel gelişimini sağladığını düşünmektedirler. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarını cinsel ihtiyaçlarını karşılamak için otoerotik davranışlara yönlendirmeyi tercih etmektedir.

Benim için çok güzel bu hislerini dile getirmesi. Çünkü hissedebiliyorsa bana ifade edebiliyorsa ailesine yansıtması çok güzel bir şey. (...) İnsan olarak görüyorum ben onu. (Katılımcı-6)

Yani işte yazık oluyor. Çocuğun ihtiyacı var gideremiyor. Evin içinde sinirli sinirli geziyor. Kendi kendini yatıştırıyor. Kendi işini kendi hallediyor odada. (Katılımcı-16)

Yakın ilişkileri oldu. Hatta özellikle birinin arkadaşlık etmesi için ben konuştum. Haberi yoktu. Oyun oynadık aslında. Senin benim istediğim her şeyi bekliyor. Aslında her şeyi normal gidiyor. Beni sevindiriyor. Ama nerede durması gerektiğini bilmiyor. Bunda takılıyoruz. Ölçüyü ayarlayamıyor. (...) Mastürbasyonu öğrettim. Kendisi odasında ihtiyacını görüyor. Fakat bireyle konuşması mastürbasyona göre farklı bir durum. (Katılımcı-8)

Âşık oldu. Biz bunu normal karşıladık. Bu süreçte üzüleceğini, sevileceğini bilerek serbest bıraktım (...) Fakat konuştuğu kişiyle buluşacağında pek göndermek istemedik. Üzülün, sevinin. Ben cinsel istismarı belli ölçüde önlerim. (...) (Katılımcı-4)

Ebeveynler, çocuklarının karşı cinsiyetteki bireylerle olan iletişiminden bahsetmiştir. Bazı ebeveynler, yakın ilişkiyi çocukları için yaşanması gereken bir deneyim olarak görmektedirler. Ebeveynler, çocuklarının yakın ilişki içinde üzüme ve sevinme duygularını yaşamalarını önemsemişlerdir.

(...) Bu kesinlikle onun için normal. Üzülecek bu süreçte sevinecek. Bu duygular onun için normal olacağını düşünerek ben onu kendi haline bıraktım. Kitaplarda bahsettiğim aşk ve sevgiyi kendi deneyimledi. Bazen “O beni terk etti ama bunlar birleşiyor.” diyor. Yani üzülün, sevinin. Bu doğa olayı, ben karşı gelemem. Aşık olabilir. Evlenebilir. (Katılımcı-4)

(...) Ben âşık oldum. Onunla olmaktan mutluluk duyardım. Aynısını kızım da yaşadı. Ben de yaşaması için yardım ettim. Kızım mutlu olsun diye çocuğu iki saatlik yola götürdüm. Hoşlandığını görsün diye. (Katılımcı-11)

(...) Konuşuyorum onunla. “Kızım!” diyorum “Erkek arkadaşın olabilir. Hoşlandığın biri de olabilir. Belki çocuk sahibi olmak isteyeceksin.” Böyle şeyler olursa benim onu destekleyeceğimi bilir. İlla ki desteklerim, sevmek onun hakkı. (...) (Katılımcı-10)

Çocuklarının cinsel ifadelerini kabul eden ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışlarını görmezden gelen ailelerin tutumlarını kabul edilemez bulmaktadırlar. Bu ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerini görmezden gelen aileleri, çocuklarına karşı utandırıcı, cezalandırıcı olmakla ve onların ihtiyaçlarını görmemekle suçlamaktadırlar. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsel ifadelerini görmezden gelmenin, bireyin cinsel ifadesini ortadan kaldırmadığını, cinsel olgunlaşmasını engellemediğini düşünmektedir.

(...) Cinsellik bizim toplumumuzda kız çocukları için emanete ihanet gibi algılanıyor. Kız kirlendi, evlilik dışı. Onun yaşamı olmaz. Onların cinsel yaşamı olmaz. Cinsel isteği olursa üremek isteyecek. Ürerse toplumda nasıl kabul edilecek o bir melek. Melekler üreyemez. (Katılımcı-10)

O kadar vahin durumda ki! Aileler konuşmuyor bu durumu. Ama çocuk erekte. Çocuk eziliyor. Alay konusu oluyor. Kadını çocuk için psikiyatriste gitmesi için öneriyorum yok. İnanılmaz bir şey. (...) (Katılımcı-8)

Çocuk tavırları ile seks ihtiyacını belli ediyor. Birkaç aileden duydum. Çocuk sürtünmeye başlayınca çocuğa vuruyormuş. Çocuğu cezalandırıyor. Cezalandırınca daha kötü oluyor. Ya da kadın çocuğunun bu davranışına gülüyormuş. Bu da kötü. (...) (Katılımcı-9)

Ebeveynler, çocuklarını her alanda olduğu gibi cinsellikte de bağımsız hale getirme ihtiyacı içindedir. Ebeveynler, çocuklarına otoerotik davranışın yerini, zamanını ve koşullarını, çocuklarının cinsel sosyalleşmede ihtiyacı olacağını düşündüğü davranış kalıplarını, regl olduğunda yapılacaklarını, vb. öğretmektedirler. Ebeveynler, kendilerinden sonra tek başına kalacak zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamada bağımsız hale gelmelerini amaçlamaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarının yakın ilişki deneyimleyebileceğini ümit ederler; fakat olası olarak görmezler. Aynı zamanda ebeveynler çocuklarının yakın ilişkiye sahip olmayacaklarına ilişkin kabul ve üzüntü yaşamaktadırlar.

(...) Amacımız anne baba olmadan kendi başına bireyleşmesini sağlamak. (...) Biz öldükten sonra ne olacak? En tedirgin eden bu. Bu noktada vermem gereken her şeyi veriyorum ona. Mastürbasyonu ben öğrettim. Öğretmek zorunda kaldım. Konuştum. Bazı eğitimler verdim. Kendi kendine yapabilmesi için. Bunu öğrenmesi lazımdı. (...) (Katılımcı-8)

(...) Yedi yirmi dört peşinde dolaşamam. Bu çocukların ihtiyaçları var. Biz sonsuza kadar yaşamayacağız. Ben onu geride bıraktığımda en azından kendi ihtiyacını giderebilir hale gelmeli. Kendini idare edebilmeli. (...) (Katılımcı-10)

4.2. Konuşulmayan Konu: Cinsellik...

Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranış sergilediğini gözlemlemektedir. Bu davranışlar genelde başkasına olan ilgi, evlilik isteği, oterotik davranışlardır. Ebeveynlere göre çocukları cinsel davranışlarını dürtüsel bir şekilde toplumsal normların farkında olmadan sergilemektedir. Ebeveynler, cinsel davranışların ergenlik döneminde ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Ebeveynler, zihinsel olarak yaşadığı yetersizlik nedeniyle çocuklarının ergenlik dönemine girmesini ve çocuklarında cinsel davranışların ortaya çıkmasını beklenmedik bir durum olarak tanımlamaktadırlar.

4.2.1. Cinselliğin Görünümü

Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışlar sergilediğini gözlemlemektedir. Ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsel davranışlarının ifadesi, bireye özgüdür. Ebeveynlerin çocuklarında gözlemledikleri cinsel ifadeler; evlilik isteği, mastürbasyon, karşı cinse cinsel ilgi ve cinsel birliktelik isteğidir. Genellikle ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışını “dürtüsellik” olarak tanımlamaktadırlar.

(...) Bundan beş yıl önce 18-20 yaşlarında her gördüğü gence, yakışıklı olan gence, âşık oluyordu. Bana âşık olduğunu söylerdi. O kişiye de söylerdi. (Katılımcı-3)

(...) Kızlara ilgi duyar. İlgisini belli eder. (...) Bir tanıdığımızdan hoşlandı. “Bacağın ne kadar güzel.” deyip okşamaya başladı. Cinsel olarak kendini rahatlatıyor fakat evlenme isteği var. Bir kıza duygusunu yoğun yaşadığında çıkmaza giriyorum. Nerede durması gerektiğini bilmiyor. (...) (Katılımcı-8)

(...) “Su aktı” der. “Rahatladım” der. Banyoda yapar. Bazen unuttur. Pantolonunu çıkartır gelir. (...) (Katılımcı-14)

Ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel ifadelerinde cinsiyete göre farklılıklar vardır. Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri, cinsel ifadeyi daha çok evlilik isteği olarak tanımlamaktadır. Erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ise çocuklarının cinsel ifadesini mastürbasyon olarak adlandırmaktadır. Ebeveynler arasında erkek zihinsel yetersizliği olan bireyler, kadınlara göre cinsellikte daha aktif olarak tanımlanmıştır. Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri, cinsellik hakkında konuşmayı uygunsuz olarak görmektedir. Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri cinsellik hakkında konuşmaları halinde sosyal çevre tarafından ayıplanacaklarını düşünmektedir. Erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği hakkında sosyal çevrede konuşulması, kadın zihinsel yetersizliği olan bireylere göre daha olağan karşılanmaktadır. Ebeveynlere göre erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği toplumda daha kabul edilebilir olarak görülmektedir. Bunun sonucu olarak da ebeveynler arasında kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliğine yönelik tutumlar erkek zihinsel yetersizliği olan bireylere göre daha tutucu değerlendirilmektedir. Ebeveynlere göre erkek zihinsel yetersizliği olan bireyler, kadın zihinsel yetersizliği olan bireylere göre mastürbasyonu daha görünür yaşamaktadır. Bu nedenle ebeveynler, erkeklerin cinsel olarak daha aktif olduğunu ve erkeklerin ailelerinin daha zorluk yaşadığını düşünmektedir.

(...) Erkek çocuklar da mastürbasyon, sarılma daha fazla görünür. Cinsellik ön planda. Ben kızımda öyle olumsuz şeyler görmedim. Kız çocukları cinsel davranışlarını göstermiyor. Erkekleri kontrol etmesi zor. Erkek zapt edemiyor (...) Ama zaten bayanlar, kızları olanlar, böyle şeyleri fazla söylemiyor. Erkek çocukları olanlar daha çok söylüyor. Bunları kız çocukları olanlarla pek konuşmadık. Kız çocuk azgın gözükmesini diye böyle yapıyorlar. (...) (Katılımcı-9)

(...) Özellikle erkek çocukları olanlar ilaç kullanıyor. Erkeklerde ereksiyonu azaltmak için.
(...) (Katılımcı-10)

Ebeveynler, çocuklarının evlilik isteği olduğunu dile getirmişlerdir. Evlilik, açık bir şekilde söylenmeyen cinsel birliktelik, gelin olma isteği olarak görülmektedir. Ebeveynler, çocuklarının yakın ilişki yaşamasını veya evlenmesini istemekte fakat çocuklarının zihinsel kapasitedeki sınırlılıkları nedeniyle yakın ilişki yaşayamayacaklarını veya evlenemeyeceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle ebeveynler üzüntü duymaktadır. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireylerin yapmalarını istedikleri şeyler için, evliliği motivasyon aracı olarak kullanmaktadırlar.

(...) Biz yürümesini çok istiyoruz. Bu nedenle “Yürürsen evlenebilirsin. Evlenmen için mutlaka yürümen lazım.” diyoruz. (...) Çocuğum o duyguları yaşadığı zaman bir evlilik yapmayacak. Onun için cinsel duygular yaşamasını da istemiyorum. Bir evlilik olmayacaksa ben çocuğumu gece gündüz neden üzeyim. Umutlanmamalı. (Katılımcı-1)

(...) Evlenme lafı olduğunda “Anne ben ne zaman evleneceğim? Gelin olacağım?” der. (...) “Okulun bitsin evlenirsin.” deriz. (...) Öğretmenleri de biz de bir şey yapması için “Hadi bunu yap. Meslek sahibi ol. Aşık olmak var, evlilik var.” diye anlatıyoruz (...) Evlenmek falan zaten olmayacak. Bunun farkındayım. (Katılımcı-3)

(...) “Evleneceğim, yaşım geldim.” diyor. Kendi sevdiği biri var. Ama karşıdakinin haberi bile yok. “Beni alacak.” diyor. Ben de “Tamam onlar gelsin, seni istesinler. Biz de veririz.” diyorum. (...) Öyle deyince içim parçalanıyor. Allah'ın verdiği hediyeye. Ama herkes gibi yuvası olsun, bebekleri olsun istiyorum. Öyle deyince içim parçalanıyor. Çocuğum hasta olmasaydı, evlenseydi isterdim. (Katılımcı-12)

“Ne zaman evleneceğim?” diye soruyor. “İş bulunca evleneceksin.” diyorum. (...) Geçen bir düğüne gittik. Orada normal çocuklara baktım. Benim çocuğum bunları hiç yaşayamayacak. Sevgili olmayacak, tanıştıramayacak, evlenemeyecek. (Katılımcı-15)

Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerini akranları ile kıyaslamaktadır. Çocuklarının akranlarına göre cinsel ifadelerindeki benzerlikleri veya farklılıkları dile getirmektedirler. Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerini yaşıtlarına benzer olarak tanımlamaktadırlar. Ebeveynlere göre çocuklarının cinsel ifadeleri akranları ile paralel veya akranlarına göre biraz daha geç yaşta ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının akranlarına göre özellikle cinsel ifadeleri ortaya koyma biçimi ve bağlamı konusunda ayırt edici olmadığını düşünmektedir. Ebeveynlere göre çocuklarının cinsel ifadelerinde sosyal normlara uyma, akranları ile aralarındaki temel farkı oluşturmaktadır.

(...) Tüm ergen insan gibi hareketleri vardır. Şöyle mesela; ben bir kıza, bir bayana ilgi duyarsam o da bir erkeğe ilgi duyar. Telefonda erkek arkadaşları ile görüşür. “Canım, cicim.” der. (Katılımcı-6)

(...) Göğüslerine, dudaklarına, aynada bakmaya çalıştığını fark ettim. Normal bir genç kızın yaşayacağı şeylerdi bunlar. Davranışları normal bir genç kıza yakın (...) Fakat yaşıtlarının gerisinde kaldı. Normal bir kızın 11-12 yaşında keşfedeceği şeyleri o çok çok geç keşfetti. (Katılımcı-4)

(...) Normal bir insan haftada kaç defa seks yapıyordur? Evet. Yani bu bir ihtiyaç. Normal insan seks yapar, benim kızım masturbasyon yapıyor. Nereye varacağını bilmeden herkesin yanında yapıyor. (Katılımcı-9)

(...) “Anne pipim kalktı!” der. Normal bir yeğenim var, aynı yaşta, o söylemez. Benim çocuğum söyler. Bilmez çünkü. Normal çocuk gelir anlatır mı? Anlatmaz ama bu “Anne pipim kalktı!” der. (Katılımcı-14)

Akran kıyaslamasında ebeveynler, yakın ilişkinin, cinsel birlikteliğin, evliliğin çocuklarının akranları gibi seçim şansını olmaksızın yaşamayacakları bir olay olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle ebeveynler üzüntü duymaktadırlar.

(...) Çocuğum keşke yaşlıları gibi erkek arkadaşı olsa, parka gitse, sohbet etse, onunla birlikte olsa, mutlu olsa (...) Normal olsaydı da her şeyi doya doya yaşasaydı. (...) (Katılımcı-1)

Yaşlıları gibi seviyor, âşık oluyor. Bunlar var. Normal. (...) Onun yaşındakilerin geldiği noktayı görüyorum. Anne olarak istemezdim ama yapacak bir şey yok. (Katılımcı-2)

(...) Keşke çocuğum normal olsaydı da o tür şeyler söylesedi. Çocuklar okula giderken de evlenirken de o üzüntüyü yaşadım. (...) (katılımcı-7)

Diğerleri evlenecek. İşte o şey olduğunda ne olduğunu anlıyorlar. Ama bu anlamaz. Evlenmeyecek de. (Katılımcı-16)

4.2.2. Cinselliğin Korkutan Yanı İstismar: Kafa Aynı, Vücudu Büyüdü, Sorunum Arttı...

Ebeveynler için çocuklarının erekte olmaları, regl olmaları ve âşık olmaları ani, beklenmedik bir değişimdir. Ebeveynler, çocuklarının zihinsel yetersizliği nedeniyle daha çok öz bakım, eğitim, iş uğraşı vb. şeylere odaklanırken cinselliği birdenbire ortaya çıkan beklenmedik bir şey olarak görmektedir. Ebeveynler arasında cinsel davranışlar korku ve endişe ile karşılanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarında gözlemledikleri cinsel ifadeler ve tanımladıkları zorluklar zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsiyetine göre değişmektedir. Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri en çok hijyenik ped kullanımına alıştırmayı zorluk olarak tanımlamaktadır. Erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ise erekte halin görünürlüğü ve masturbasyonda özel, kamusal alan ayırımı yapamamayı zorluk olarak tanımlamaktadır. Ebeveynlere göre kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin regl olması zihinsel kapasitedeki sınırın geçmeyeceği, tedavisinin olmadığı anlamına gelmektedir. Çünkü ebeveynlere göre regl olmak çocukluk döneminin bittiğinin bir işaretidir. Aynı zamanda ebeveynler, çocuklarının regl döneminde yaşanan fiziksel ve hormonal değişimlerle başa çıkacak kadar büyümeklerini düşünmektedir. Bu nedenle de cinsel değişimi çocuklar için bir haksızlık olarak değerlendirmektedirler.

Ben onun birine âşık olabileceğini, regl olabileceğini hiç düşünmedim (...) Gözümde yiyecek, içecek, büyüyecek kalacak diye düşünüyordum. Böyle düşündüğüm için üzüldüm (...) Regl olması da ağır geldi bana. Çok korkularım vardı. Nasıl baş ederim? İnanılmaz korktum. Çok erken oldu. 11 yaşındaydı. (Katılımcı-4)

15 yaşında erkete olduğunu fark ettim. Ne bilim ben beklemiyordum. Bir baktım şey olmuş. İşte ilk erkekliğe adım attığı şey. Ne yapacağımı bilemedim zaten. Kayınvalideme sordum. "Banyo yaptır." dedi o da. (Katılımcı-7)

Baktım adet olmuş. Bu kadar küçük olacağını düşünmedim. Ped taktık. Baktım çıkardı. Ben taktım o çıkardı. O dönem ne misafir kabul ettim, okula da gitmedi. Sadece tuvalette çıkaracağını kimsenin yanında çıkarmayacağını defalarca anlattım. Çok üzüldüm ona olmayacak gibi geldi bana. Kafa aynı vücudu büyüdü. Sorunum arttı. (Katılımcı-9)

Cinsellik ve cinsel değişim, ebeveynlerin kontrol davranışını daha da arttırmalarına neden olmaktadır. Bireyin sosyal çevre tarafından istismar edilebileceği korkusu, ebeveynlerin cinsellik karşısındaki temel korkusudur. Ebeveynler aynı zamanda çocuklarını yalnız bırakmanın sonuçlarından endişe etmektedirler. Bu nedenle çocuklarını arka planda kontrol ederler. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarını istismar edilme riskine açık olarak görmektedirler. Ebeveynler, istismar riskine karşı bireyleri yalnız bırakmama ve kontrol etmeyi

önlem olarak değerlendirmektedir. Ebeveynler arasında istismar, bakım verenin başarısızlığı olarak değerlendirilmektedir.

Hamile kalır diye korkmadım çünkü her an yanındayım. Onu gözetiyorum. Yani korkmam için sebep olmadı. Okul hocalarını tembihlerim. Arada kontrol ederim. (...) Kızıma güvenmem bunların kapasitesi belli. Zihinsel olarak kapasitesi belli. (Katılımcı-11)

(...) Adet dönemlerinde özellikle her şeyden kısıtladım kendimi. Düzelecek gözüyle baktım hep. Adet olunca anladım.” Çocuk büyüdü iyice artık. Yok!” dedim. Sorumluluk arttı. Onu daha fazla takip etmem gerekti. Kötü bir şey başına gelmemesi için. Gebelik falan. Bıraksam olabilir. Kimseye güvenemem ki. (Katılımcı-9)

Ebeveynler, internet aracılığıyla çocuklarının sömürülebileceğini düşünmektedir. Bir ebeveyn ise çocuğunun sosyal medyada çevrim içi olarak istismar edildiğinden bahsetmiştir. İstismara karşı ebeveyn ilgili mercilere şikayetlerini yaptığını ve istismar eden kişilerin ceza aldığını dile getirmiştir.

Sosyal medyada iki üç defa tuzağa düşürüldü. Biriyle sosyal medyada konuşuyormuş. Çocuğu kötü sonuçlara götürmeye kadar gideceklerdi. Bu durumu fark ettiğimde. Oğlumla birlikte şikayetçi olduk. Çeteyi çökerttim. (Katılımcı-8)

4.2.3. Beklenmedik Cinsellik ve Değişimler: Zamanı Şimdi Mi?

Ebeveynlere göre çocuklarının cinsel davranışları ergenlik ile ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler arasında kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ergenliğe girişinin regl ile erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin ergenliğe girişinin mastürbasyon ile olduğu düşünülmektedir. Kadın bireylerin menarş hali, kültürel özelliklere göre “adet olma, hastalanma, regl olma, kanama” olarak adlandırılmıştır.

(...) Hasta olması, 12-13 yaşları, işte ergenlikte oldu. Çok birden büyüdü. (...) (Katılımcı-13)

Adet dönemi onun ergenliğe geçişiydi. (...) (Katılımcı-9)

(...) Ergenlik erekte olmaya başladı tabi. (...) (Katılımcı-15)

(...) Ergenliğe geç girdi. 17 yaşında falandı çarşafı battığında. Erekte olmuş gece herhalde kendiliğinden şey olmuş. Anladın sen. (...) (Katılımcı-16)

Ergenliğe girişi, ilk erkekliğe adım atışı. Bir o zaman gördüm boşaldığını. Başka da yok zaten. (Katılımcı- 7)

Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin regl olması, iki ebeveyn tarafından bir kutlamaya dönüştürülmüştür. Bu kutlamaların amacı, zihinsel yetersizliği olan bireyler tarafından reglin kötü bir olay olarak adlandırılmaması, regl dönemindeki kanama ve ağrının olumsuz karşılanmamasıdır.

Regl olduğu haberini aldıktan sonra, ailece kutlama yaptık. Herkes bir hediye aldı. (...) Eşimle alkışladık, öptük, kutladık onu. “Vücudundan pis kan dışarı çıkıyor. Vücudun rahatlıyor.” diye motive ettim. “Sancın olduğunda söyle lütfen!” dedim. Mutlu bir gün olarak ilan ettik. O da sevindi. (Katılımcı-4)

Alkışladık. İzmirli akrabamız var modern biri. “Çocuklar nasıl sünnet olursa adeti de kutlayalım.” dedi. Biz de o gece yemek hazırladık. Ud çaldık. Oyandık. Adet oldu diye. Pasta üfledik. Hiç sorun çıkarmadı. (...) (Katılımcı-11)

Ebeveynler, ergenlikle birlikte çocuklarında bir takım davranış değişimleri gözlemlemektedirler. Ebeveynlere göre çocukları ergenlikle birlikte daha öfkeli hale gelmiştir.

Aynı zamanda çocuklarının yalnız kalma ihtiyacının olduğunu gözlemlemişlerdir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler, kendi başlarına kalmayı her zamankine göre daha fazla tercih etmektedirler. Ebeveynlere göre çocukları cinsel davranışlarının engellenmemesi için tek başına kalma, gizleme davranışı sergilemektedirler.

(...) Sivilceleri arttı. Sinirli oldu. Bakışları değişti. Cinsel ihtiyacı geldiğinde özellikle çok sinirli oluyor. (...) Her zaman bana ihtiyacı vardı ama ergenlikte bana ihtiyaç duymuyordu. Anladım ki benim görmemi istemediği şeyler yapıyordu. Benim oğlum içine kapanık değildi. Ergenlikle cinselliğe yöneldi, içine kapandı. Kendi odasına kapandı. Benim görmediğim zamanlar bir sır. (Katılımcı-8)

(...) Çok hırçın bir çocuk oldu. Ergenlik, adetten önce öyle değildi. Hırçınlaştı. (...) (Katılımcı-9)

Ebeveynlere göre ergenlikle birlikte zihinsel yetersizliği olan bireyler, bağımsız olarak bir şeyler yapma, kontrole karşı gizlenme, her zamankinden daha fazla riskli davranışta bulunma eğilimi içindedirler. Ebeveynler, ergenlikle birlikte çocukları üzerinde yaşadıkları kontrol kaybı nedeniyle üzüntü duymaktadırlar. Ama aynı zamanda çocuklarının yaşamlarında daimi kontrollerinin olmayacağını kabul etmeye başlarlar.

(...) Bir kız buldu. "Gel!" dediğinde benden habersiz gider. Karışacağım diye bana söylemez. (...) Hiçbir şeyin farkında değilken kontrolüm altındaydı. Ama kendi okuyup öğreniyor. "Ben sana inanmıyorum anne!" dedi. Kendi bireysel takılmak istiyor. Artık izin almıyor. (...) Gizli kaldı. Birçok şeyi paylaşmıyor. Çevrede fırsatçılar var. (...) (Katılımcı-8)

(...) Bana bir şey anlatmıyor. "Sen benim annemsin. Arkadaşım değil." diyor. Antrenörüne anlattım. Onunla paylaşıyor. O da benimle paylaşıyor. Hoşlandığı kişileri bana anlatmaz. Antrenörüne anlatır. (...) (Katılımcı-10)

4.3. Cinsel İfadeye Çare Arama: Ne Yapacağım?

Ebeveynler, çocuklarının cinsel eğitim almasını önemli bulmaktadırlar. Ebeveynler, cinsel davranışlara karşı çocuklarının yararına olacağını düşündükleri çözüm arayışı içindedir. Çocuklarında herhangi bir cinsel davranış gözlemlemeyen ebeveynler, genelde diğer ebeveynlerin yerlerine kendilerini koyarak ne yapabileceklerini dile getirmektedir. Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerine karşı çare ararken kendi başlarına olduklarına inanmaktadır. Ebeveynler çözüm bulmak için kendi kaynaklarını oluşturmaktadır.

4.3.1. Cinsel Bilgi Sağlama: Anormal Sınırlar İçinde Cinsel Bilgi

Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerine yönelik herhangi bir eğitim ve danışmanlık hizmeti ile karşılaşmamıştır. Ebeveynler, kendi kaynaklarını kendileri oluşturmuştur. Ebeveynlere göre çocukların cinsel ifadeleri için düzenli olarak yardım alabilecekleri herhangi bir profesyonel kaynak yoktur. Ebeveynlerden sadece biri çocuğu için cinsel eğitim aldığını ifade etmiştir. Bu cinsel eğitim ise tek oturumluk bir bilgilendirme konferansıdır.

İki defa eğitim aldım. Bir bireyin ileride bunlara hakkı olabileceğini, ileride neler yaşayabileceğini, cinsellik ile ilgili şeyler sorup evlenebileceğini, normal bir insan gibi yaşayacağını vb. bilgileri psikologdan, çocuk nörologundan aldım. Konferansa katıldım. (...) (Katılımcı-4)

Ebeveynler, çocuklarına cinsel eğitim vermek için kendilerini yetersiz görmekte, belirsizlikler yaşamakta (ne, ne zaman anlatılması, ne düzeyde ve hangi konuda bilgi vermesi gerektiğini bilememe) ve utanç hissetmektedir. Ebeveynler, çocuklarını cinsellik ve genital hijyen hakkında bilgilendirirken tereddüt içinde olmalarına rağmen yalnız olduklarını düşündükleri için çocukları ile kendileri konuşmaktadır. Ebeveynler, çocukları ile cinsellik hakkında açık bir iletişim kurmakta endişelidirler ve cinsellik hakkında yanlış bilgi, istenmeyen

mesajlar verme korkusu yaşamaktadırlar. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireye cinsellik hakkında bilgi vermenin bireyde cinselliği deneme girişimini arttıracığından, kendini uyarmaya bağımlı hale geleceğinden ve kamusal alanda cinsel davranış sergileyebileceğinden endişe etmektedirler.

(...) Kendimi biraz suçluyorum. Cinsellik hakkında daha fazla konuşmalı mıydım? Acaba zamanı şimdi mi? Bazen ikilem yaşıyorum. Kendimi yetersiz hissediyorum. Çok az bilgi sahibiyiz. Çok az eğitim aldık. Bu da bizim çocuklara verdiğimiz bilginin eksik olduğunu gösteriyor. (Katılımcı-4)

Yaa şimdi ben anne olarak ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. (...) (Katılımcı-12)

Zihinsel yetersizliği olan çocukları ile aynı cinsiyetten olan ebeveynler, cinsel ifade hakkında zihinsel yetersizliği olan çocuklarını bilgilendirmektedir. Ebeveyn çocuklarına bilgi verirken kendi geçmiş cinsellik ve genital hijyen deneyimlerinden yararlanmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan çocuğuyla farklı cinsiyetten olan ebeveynler çocuklarını neyin beklediğini bilmedikleri için zorlanmaktadır. Karşıt cinsiyetten çocuğu olan boşanmış ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireyi cinsellik hakkında bilgilendirecek tek ebeveyn olarak kendilerini görmektedirler. Çünkü zihinsel yetersizliğe sahip erkek çocuğu olan boşanmış anneler, çocuklarına cinsellik hakkında bilgi vermek için çocuklarının babalarına ve ailede başka bir erkeğe güvenmemektedirler. Zihinsel yetersizliğe sahip erkek çocuğu olan anneler, bireyin cinsel gelişiminde aktif rol üstlenmeyi, bakım verici rollünün bir parçası olarak görmektedir. Bu nedenlerle iki anne, erkek çocuklarına mastürbasyon öğretmiştir.

İlk mastürbasyonu kendim öğrettim. Yapmak zorunda kaldım. Anne olarak zor bu süreçti. Yapmak zorunda kaldım. Ama bu çocuk bunu atmak zorunda. Atamazsa saldırganlaşıyor. Banyoda neler yapması gerektiğini öğrettim. Ama ikimiz için de zordu. O utandı. Ben zorlandım. Dedim ki "Ben annenim. Bunları yapacak kimse yok. Ben sana yardım etmek istiyorum." dedim. (...) (Katılımcı-8)

Evde bir baba yok. Kendi becerdi fazla yardımcı olmadım ama nasıl yapması gerektiğini tarif ettim. (Katılımcı-14)

Kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri, çocuklarının mastürbasyon yaptığını dile getirmiştir. Sadece bir anne zihinsel yetersizliği olan kızına hangi koşullarda mastürbasyon yapacağını anlatmıştır. Bu ebeveyn dışından zihinsel yetersizliği olan kadın bireylerin ebeveynleri, çocukları ile mastürbasyon hakkında konuşmamıştır.

11 yaşında kendine dokunmaya başladı. Fark ettiğimde vücudunu keşfetmesinin doğal olduğunu, herkesin içinde yapmaması gerektiğini, kedine ait odasını kapatması ve bitirene kadar odasında olması gerektiğini sonra banyo yapmasını söyledim. (Katılımcı-10)

4.3.2. Bilgi Kaynakları

Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadeleri ve genital hijyenleri hakkında bilgi sağlayan profesyonel destek bulamadıkları için kendi kaynaklarını kendileri oluşturmaktadır. Ebeveynlerin bilgi kaynakları; kendi yaşam deneyimleri, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan diğer ebeveynler, zihinsel yetersizliği olmayan çocuğunun gelişimsel sürecindeki gözlemleri, profesyonelle danışma, kitap veya internettir. Ebeveynlerin en sık yararlandıkları kaynaklar internet, kitap ve profesyonelle danışmaktır. Ebeveynler, cinsel bilgi kaynaklarının sınırlı olduğunu düşünmektedir. Ebeveynlerin kaynaklar hakkında bilgi eksikliği karşılaştıkları sorunlardandır.

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadeleri için çoğunlukla kendi yaşam deneyimlerinden yararlanmaktadır. Hem ailelerinin hem de toplumun inançlarını, dini ve kültürel normlarını zihinsel yetersizliği olan çocuklarına aşılama; aynı zamanda ebeveynler

normal gelişim gösteren çocuklarının okullarında rehberlik servisi tarafından sağlanan eğitimden faydalanmaktadır.

(...) Kendi düşüncelerim deneyimlerim ile ilerledim. (Katılımcı-2)

(...) Adet olduğunda ne yapacağımı bilemedim. Kendi adet dönemim aklıma geldi. Annemin bana yaptıkları. Annem yanımdaydı. İşimi bitirdim hemen yanına gittim. (...) (Katılımcı-4)

(...) Diğer çocuğumun okulunda anlatmışlardı. Büyük çocuğun okulundan bilgi aldık. Onunla ilgili değildi. Biraz önsezi, kendi bilgilerimiz ile ilerledik. (Katılımcı-6)

Diğer çocuğun rehber öğretmeni bir şey anlattı. Ama bizim durumumuzla uyumlu değil. Normal çocuklar nasıl gelişir diye bir şeylerdi. Doğrudan onun gelişimi hakkında bilgi almadım. (Katılımcı-15)

Ebeveynler, birbirlerine deneyimlerini aktarmaktadır. Ebeveynlerin deneyimleri diğer ebeveynler arasında önemli kaynak olarak görülmektedir. Ebeveynler, buldukları veya öğrendikleri çözüm yolları hakkında birbirlerini bilgilendirmektedirler. Ebeveynler arası bilgilendirme, yakın arkadaş çevresi içinde yapılmaktadır. Ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan çocukların cinsellik hakkındaki bilgi alışverişi her ebeveyn tarafından hoş karşılanmamaktadır.

(...) Hiç eğitim almadım. Kendim öğrendim. Bir de arkadaşlardan öğrendiklerim. Mastürbasyonu nasıl öğreteceğimi arkadaştan öğrendim. O oğluna nasıl anlattıysa bana da anlattı. (Katılımcı-14)

Eğitim yok. Birbirimize veya psikoloğa danışarak öğreniyoruz. Böyle eğitim verilse daha iyi olur. Birkaç veliyle aramızda konuşuyoruz. Biz birbirimize çocukların yaptığı şeylerden yardımcı oluyoruz. Yanlış doğru bulmak için. (Katılımcı-9)

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerine yönelik bilgi ihtiyacı için ebeveynlerin profesyonellere danıştıkları anlaşılmaktadır. Genelde ebeveynler başka bir hastalık nedeniyle gittikleri profesyonelle zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadeleri hakkında soru sormaktadır. Ebeveynlerin hiçbiri devamlılığı olan bir cinsel eğitim ve danışmanlık almamıştır.

(...) Zihinsel engelli için bir kere okul psikoloğuna danıştım. Söylediklerini uyguladım ama bir çözümü olmadı. Çocuk eski haline geri döndü. (Katılımcı-2)

Arada benim eşarplarımı bağlardı. Beni örnek alırdı. Endişelendim sürekli gittiğimiz bir doktor vardı. Muayene için götürdüm ona sordum. Doktor baba olmadığı için böyle olduğunu söyledi. (...) (Katılımcı-14)

Tırnak yemesi vardı. Okuldaki psikologla konuştum. Cinsel ihtiyacından dolayı haz almak için tırnağını yiyor olabileceğinden bahsetti. Bunu hiç düşünmemiştim. (Katılımcı-10)

4.3.3. Cinselliği Düzenlemede Kullanılan Araçlar

Ebeveynler, beslenmenin ve sporun cinsel davranış ile bağlantılı olduğunu düşünmektedirler. Ebeveynlere göre beslenme düzeni çocuklarının cinsel davranışlarını arttırıp azaltmakta önemli rolü oynamaktadır. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan bireylerin beslenme düzeni ile cinsel davranışın azalabileceğini düşünmektedir. Aynı zamanda ebeveynler, bireylerin spor yaparak cinsel enerjilerinin azaltılabileceğini belirtmişlerdir.

Fark ediyorum yediklerinden dolayı bazen oluyor. Libido yükselişi oluyor. Bunu da spor yaparak, top oynayarak atıyoruz. (...) Bazı aileler kızlarını çok besliyorlar. Sen o kızı besledin. Libidosu çok yüksek. Gidiyor adamlara sarılıyor. Adamlarda kızı öpüyor. (Katılımcı-4)

Bence yediklerinden içtiklerinden duygularını pek bastıramıyorlar. Hormonlar çok hızlı çalışıyor. Kanları çok hızlı bunların. 3 gün reaksiyon dönemleri oluyor. Ben uzman değilim ama yedikleri içtiklerinden. (...) Cinsel ihtiyacı varsa yemek yer oradan anlıyorum. Yemekten sonra hemen boşalır. Takip ediyorum yiyor boşalıyor. (...) (Katılımcı-8)

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel isteğini bastırmak için ilaç kullanılabileceğini düşünmektedir. Bazı ebeveynler zihinsel yetersizliği olan bireyin cinselliğini bastıran ilaçların kullanımını eleştirmektedir. Bazı ebeveynler ise ilaç kullanımının çocuğun yararına olduğunu düşünmektedir. Özellikle zihinsel yetersizliği olan çocuğunda cinsel bir ifade gözlemlenmediğini söyleyen ebeveynler çocuklarının cinsel isteği karşısında ilaç kullanabileceklerini dile getirmektedirler. Cinselliği, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının önemli ihtiyacı olarak gören ebeveynler ise ilaç kullanımını çocukları için haksızlık olarak değerlendirmektedir. Çünkü bu ebeveynlere göre ebeveynler arasında yaygın olarak zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsel isteğini bastırmada kullanılan ilaç bir antidepresandır. İlacın yan etkisi nedeniyle zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel isteği azaltılmaktadır. Ebeveynler ilaç kullanımını zihinsel yetersizliği olan çocuğun hayatını tehlikeye atmak olarak görmektedir. Ebeveynlere göre ilaç kullanımı erkek zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri arasında yaygındır.

O baskıyı dindirecek bir ilaç olsaydı. Kullanmasını isterdim. (Katılımcı-12)

Erkek çocukların cinsel isteklerini bastırmak için yoğun kullanılıyor. Ereksiyonu azaltmak için ilaç kullanılıyor. Ebeveynler arasında çok ilaç ismi dolaşılıyor. Ashında ilaç bunun için değil ilacın yan etkisi bu. Çocukta istek arttıkça dozu da arttırıyorlar. Bunlar dünyaya düşmüş melekler ya. Bu kadar melek gibi davranmanın alemi yok. Yaşama hakkının kısıtlamanın gereği yok. (Katılımcı-10)

4.3.4. Eksiklik ve İhtiyaçlar: Kimler Ne Verir Bilmiyorum, Hiç Bilgi Kaynağım Yok...

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocukların cinsel yaşamları ve gelişimleri hakkında hem kendileri hem çocukları için profesyonel bir destek ve eğitimin olmamasını çok büyük bir eksiklik, ihtiyaç olarak görmektedir. Ebeveynler, her ebeveynin cinsel gelişim ve cinsel ihtiyaçlar hakkında eğitim alması gerektiğini düşünmektedir. Ebeveynler arasında cinsel eğitim gereklilik olarak görülmektedir. Ebeveynler, cinsel eğitim ve danışmanlığın sağlanması gerektiğini dile getirseler de cinsel hakların gelişiminden kaçınmaktadırlar. Cinsel haklar, ebeveynler için belirsizdir.

Ebeveynlere göre, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsellikle ilgili ana bilgi kaynakları ebeveynlerdir. Ebeveynler, profesyonelleri kendilerinden sonraki eğitim kaynağı olarak görmektedir. Ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocuklarına verilecek olan eğitimin içeriğinde onaylamadıkları konuların olmasını istememektedirler. Bir başkası tarafından çocuklarına cinsel eğitim verilmesinden kendilerinin cinsel eğitim alması gerektiğini düşünmektedirler. Ebeveynler, aldıkları cinsel eğitimdeki bilgileri çocuklarına kendileri aktarmak istemektedir. Ebeveynler, bilgi ve destek almak için bu konuda hangi profesyonele gideceğini bilmemektedir. Konu hakkında yeterli bilgiye sahip profesyonel olmadığını düşünmektedirler.

(...) Türkiye'nin %12'si engelli. Bu orana göre bize verilen eğitim o kadar az ki. Çok az eğitim aldığım için çok az bilgiye sahibiz. Bu da bizim çocuklara sağladığımız bilginin sınırlı olmasına neden oluyor. (...) Bize bu eğitimi verecek psikologlara ihtiyacımız var. (Katılımcı-4)

Hiç bilgi kaynağım yok. Kim ne verir bilmiyorum. (...) (Katılımcı-15)

Yurtdışında belli yaşta cinsel alet kullanıma yönelik eğitim bile veriliyor bu bireylere. Biz de ki danışmanlar bu kısımda bile değil. Hep kaçak göçek. (...) (Katılımcı-10)

Bir bilgi kaynağım yoktu. Önsezimle hallettim. Nerde ne eğitim var bilmiyoruz ki. Var mı eğitim? (Katılımcı-6)

Mastürbasyonu doğru mu öğrettim bilmiyorum. Bir uzman beni eleştirmeliydi. Ben çocuğuma nasıl mastürbasyonu öğrettiğimi anlattım uzmanlar bile şaşırđı. Nasıl olması gerektiğini bana söyleyemediler. Onlar da bilmiyor ki. (Katılımcı-8)

Zihinsel yetersizliği olan çocuğunda cinsel herhangi bir ifade gözlemlenmediği dile getiren ebeveynler cinsel eğitim konusunda kendileri ile çelişmektedir. Bu ebeveynler herkesin cinsel eğitim alması gerektiğini söylerken zihinsel yetersizliği olan çocuklarında böyle bir davranış gözlemlenmeleri halinde cinsel eğitime ihtiyacı olabileceğini söylemiştir.

Ben bir eğitim almadım. Ben çok zor durumda olsaydım erkek çocukları gibi çocuk cinsellikte kendini ön plana çıkarsaydı, erekte olma, sürtünme gibi olumsuzluklar görseydim aşamayacağım için hemen nereye başvurmam gerektiğine bakardım. Çocuğa nasıl yaklaşmam gerektiğini öğrenirdim (...) Çok şükür gerek duymadım. (Katılımcı3)

Bir eğitime ihtiyacım olmadı. Zaten bir hareketi yok. Bildiğim kadarı ile idare ediyorum. Tabi bir hareketi olsa eğitim alırdım ama dediğim gibi öyle bir davranışı yok. Biz onu umutlandırarak bir şeyin içine girmedik. (Katılımcı-1)

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının zorlandıkları veya zorlanacaklarını düşündükleri cinsel davranışlar hakkında eğitime ihtiyaçları olduğunu düşünmektedirler. Ebeveynler, özellikle ereksiyon, mastürbasyon, hijyenik ped kullanımı, istismar, cinselliğin nasıl anlatılması gerektiği, cinsel davranışları topluma uyumlu hale getirme, sosyal çevreden korunma, iletişim, öz farkındalık, ergenlik ve ergenlikte yaşanan değişimler vb. konular hakkında cinsel eğitime ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin cinsellik hakkındaki bilgi ihtiyacı çocuklarının zihinsel yetersizliği odağındadır. Cinsel eğitim ve danışmalık zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşam hakları odağında görülmemektedir. Ebeveynler, cinsel davranışı, zihinsel yetersizliği olan çocuğu için uygun olduğunu düşündüğü kısa vadeli yöntemi çözüm olarak tanımlamaktadır.

Konu cinsellik ve toplumda engelli çocukların nasıl davranacağı, nasıl kendilerini koruyabileceklerini öğrenmek isteriz. Toplumda bazıları kendini koruyamıyor. Toplumda soyunabiliyor. Yaklaşma, ellenme, dokuma vb. olmaması için ne yapılmalı? (Katılımcı-2)

(...) Adet olduğunu söylememe, bir yerlerin açılmayacağı, erkeklerle yakınlaşılmayacağı, göğüslerine, külotuna asla dokundurmayacakları hakkında eğitime ihtiyaç var. (Katılımcı-3)

(...) Mahremiyetini nasıl sağlayacağım, cinsel olarak kendini nasıl kontrol altına almasını sağlayacağım? Çocukça kandırmalarım tepki gösteriyor artık. Ben ne yapmalıyım? Kandırmadan doğrudan anlatmak istiyorum. (Katılımcı-8)

Mastürbasyon yaptığını gördüğümde nasıl anlatmalıyım? Kızıma nasıl yaklaşmalıyım? Bu öğretilmeli. Karşı cinse ne yapacak? Cinsel görseller değil de anne baba iyi eğitim almalı. Mastürbasyon çok önemli. Buna nasıl tepki vereceğimizi bilmeliyiz. Adetten ne yapacağız mesela? Nasıl tepki vereceğiz? Bilmeliydik. Ben bilirim yok. Psikiyatrist, psikologdan öğrenmeliyiz. (Katılımcı-11)

(...) Cinselliği öğrenmemeliler. Bayana nasıl davranacağı, dışarıda cinsellik yapmaması için öğrenmesi lazım. Toplumda nasıl davranması gerektiğini öğrenmeli. Anne ve baba eğitim almalı. (Katılımcı-14)

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının ve kendilerinin ihtiyacı olan cinsel eğitim için öncelikle toplumun değişmesi gerektiğine inanmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliğini toplumun yarattığı bir sorun olarak gördükleri için toplumsal bir sorumluluk beklenmektedir. Ebeveynler için toplumda kendilerine ve zihinsel yetersizliği olan

çocuklarına yönelik önyargıları, kendilerinin ve çocuklarının hakları olan cinsel eğitimin önündeki en büyük engel olduğunu düşünmektedirler. Ebeveynler hem kendilerinin hem de çocuklarının cinsel eğitim ve sağlık hizmetleri almaları için toplumun değişmesi gerektiğine inanmaktadır. Fakat ebeveynlere göre toplumsal değişim için öncelikle zihinsel yetersizliği olan çocuklarının toplumda kabul edilmesi gerekmektedir.

(...) Sosyal çevre eğitilmeli. Senin çocuğunun davranışlarının normal olduğunu dışardaki kişiye de anlatmak zorundasın. Çocuğun kapasitesi bu. Başka insan seni yargılıyor. (Katılımcı-11)

Ya aktivist düşüneneceksin ya da topluma uyacaksın. Benim topluma uyma derdim yok. Olursa olur. Toplum kendisi bilir. (Katılımcı-10)

(...) Bütün çocuklar bunun yaşamalı. Toplum izin vermeli. (Katılımcı-4)

4.4. Cinsel Yaşamdaki Toplumsal Bariyerler

Ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerini olumsuz olarak adlandırmalarında, toplumun cinsellik ve özel gereksinimli bireylerin cinselliği hakkındaki bakış açısının etkili olduğu düşünülmüştür. Toplumun cinsellik ve zihinsel yetersizlik hakkındaki bakış açısı, ebeveynlerin cinselliğe yaklaşımlarını ve çözüm yolu üretme biçimlerini şekillendirmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin kamusal, özel alan fark etmeksizin cinsel ifadeye bulunmaları, toplumda ayıplanan ve ebeveynlerin sorumsuzluğu nedeniyle olan bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocuklarının özel ve kamusal alan fark etmeksizin cinsel davranışlar sergilemeleri karşısında kendilerini yetersiz ebeveyn olarak değerlendirmektedirler. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerini toplumun beklentilerine uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Sosyal çevrenin ve toplumun tutumu, ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarına cinsellik hakkında bilgi sağlama olasılığını etkilemektedir. Toplum içindeki inançlar, bakım verenler tarafından içselleştirilmektedir. Bakım verenler, zihinsel yetersizliği olan bireylere, cinsellik hakkında, toplumsal kabulleri öğretmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler bu nedenle toplumsal kabullere ve ebeveynlerinin öğretilerine göre cinselliği anlamlandırmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadelerine yönelik toplumdaki tepkilerin en önemli nedenini zihinsel yetersizliği olan bireylere karşı önyargı, ayrımcılık, bilinçsizlik olarak değerlendirmektedir. Ebeveynler, toplumda zihinsel yetersizliği olan çocuklarına yönelik önyargıların değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Ebeveynler, sosyal çevrede karşılaştıkları ayrımcılık deneyimleri karşısında doğrudan veya dolaylı tepkiler vermektedir.

4.4.1. Ayrımcılık Deneyimi: Cinselliğin Anormal Sınırları...

Ebeveynler, çocuklarının zihinsel yetersizliği nedeniyle toplumda ötekileştirildiğini düşünmektedir. Ötekileştirilmeyi çocuklarının cinsel davranışları üzerinde de hissetmektedirler. Ebeveynler çocuklarının cinsel davranışları nedeniyle toplumdan tepki gördükleri için utanmakta veya ayıplanma korkusu yaşamaktadır.

(...) Bu konuşulmayan bir konu. Ben bunu anlatsam beni yadırgarlar. (...) (Katılımcı-12)

Bir ebeveyn çocuğunun istismardan korunması için sosyal çevresinden çocuğunu kısırlaştırma tavsiyesi aldığını dile getirmiştir.

12 yaşında falandı. Üniversite okumuş birçok arkadaşım, yakın çevrem bunlar. İleride zorluk çekerim diye bana kızımın üreme yeteneğini durdurmamı tavsiye ettiler (...) Toplum benim çocuğumu ötekileştiriyor. Olay bir hezeyan halini alıyor. (Katılımcı-4)

Ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel davranışları ve ihtiyaçları toplum tarafından görülmemektedir. Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışları için ne toplumun ne devletin ne de profesyonellerin bir şey yapmadığını düşünmektedir. Ebeveynler,

toplumda zihinsel yetersizliği olan çocukları ile yalnız olduklarını ve yok sayıldıklarını inanmaktadırlar. Hem kendileri hem de zihinsel yetersizliği olan çocuklarına uygun kaynaklar sağlanmadığı için ebeveynler hayal kırıklığı ve yalnız hissetmektedir.

Ben kimsede bir fedakârlık görmüyorum bu çocuklar için. Hiçbir şey yok. Ben neden çocuğumu umutlandırıp boşluğa düşüreyim? (...) (Katılımcı-1)

En büyük eksiklik eğitim. Devlet bir sürü hizmet sağlıyor. Eğitim veriyor. Ama bizim engelli çocukların cinselliği için eğitim verebilecek kimse yok. (...) En azından zengininden fakirine yararlansın devlet kanalında bize eğitim versin. Belli günlerde eğitsin devlet bizi. (...) (Katılımcı-4)

Bizim toplumda çocuk dönüp baksa sen nereye dönüp bakıyorsun diye suçlarlar. Toplumda kız çocuklarının cinselliği özellikle bizimkilerin Allah'ın emanetine ihanet gibi algılanıyor. (...) Ürerse toplum nasıl kabul eder mantığı var. (Katılımcı-10)

Ebeveynler, toplumda zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliği için sınırlar olduğunu düşünmekte; zihinsel yetersizliği olan bireyler için toplumda kabul edilebilir cinsel davranışlara yönelik çizilmiş sınırları hissetmektedir. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının toplumun uygun gördüğü sınırın dışına çıkması halinde toplum tarafından hem kendilerinin hem de çocuklarının cezalandırılacağına inanmaktadırlar. Ebeveynler cezayı, sosyal çevrede ayıplanmak veya yalnız bırakılmak olarak değerlendirmektedir. Ebeveynlere göre toplum cinsellikte ikirciklidir. Toplumda cinselliğin herkes için sınırları vardır. Fakat insanlar bu sınırları gizli şekilde ihlal etmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler cinselliği toplumda açık şekilde yaşadığı için söz konusu toplumsal sınırları görünür şekilde ihlal etmektedirler. Bu nedenle ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan çocuklarının toplumun yasakladığını görünür hale getirmeleri nedeniyle toplumda daha fazla ötekileştirmeye maruz kalmaktadırlar.

(...) Herkesin tuhafına kaçıyor davranışlar. Normal insanlar seks yapar benim kızım mastürbasyon yapıyor. Herkesin yanında yapıyor. Nerede olacağını bilemediğinden. İllaki çevre tepki gösteriyor. Görmemezlikten geliyorlar mesela en ufak. (...) (Katılımcı-11)

(...) Cinsel davranışları nedeniyle tepki gösteren oldu. Bana ne herkes otursun kendine baksın. Bizim toplumda cinsellik gizli kapaklı. Yakalanmadığı sürece tertemiz gezen insanlar var. Toplumda genel bir sıkıntı var. Her şey kaçak göçek yapılıyor. İkili oynanıyor fakat bizim çocuklara gelince aman Allah'ım büyük sıkıntı. Allah'ın emanetleri, melek ya bunlar. Cinsellik melek imajını kirletir. (...) (Katılımcı-10)

(...) Bu çocukların diğer insanlar gibi, yaşlıları gibi sosyalleşebilecekleri hem arkadaş hem duygusal yakınlık kuracakları kişilerle tanışabilecekleri alanlar yok. Neden sosyalleşebilecekleri, romantik ilişki kurabilecekleri sosyal ortamın dışında bırakılıyorlar? (Katılımcı-4)

4.4.2. Sosyal Çevre: Destek veya Köstek...

Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadeleri karşısında toplumun gösterebileceği tepkiden endişe duymaktadır. Ebeveynler, sosyal çevreden destek gördükleri gibi olumsuz tepkilerle de karşılaşmaktadır. Ebeveynler, destekleyici sosyal çevreyi rahatlatıcı ve güvenilir bulmaktadırlar. Genelde ebeveynlere göre destekleyici tepkiler akrabalarından, yakın arkadaşlarından ve zihinsel yetersizliği olan bireyin okulundaki ebeveynlerden alınmaktadır. Özellikle aynı durumu yaşayan ebeveynler birbirleri için hem destek hem de çözüm kaynağıdır.

Oturduğum sitede arkadaşlarımın hepsi hekim. Aynı zamanda duyarlı insanlar. Hepsi bilinçli. Zorlandığımda onlara danıştım. Bana hep çocuğu için iyi olan tavsiyeler verdiler. (Katılımcı-11)

Psikolog arkadaşlarıma danıştım. Ailem de destek oldu bana (...) Kızım ailemin önünde mastürbasyon yaptı kimse tepki göstermedi. Bu birkaç sefer oldu. Velilerle birbirimize yardım oluyoruz doğru yolu bulmak için anlatıyoruz. (Katılımcı-9)

Ben kendi deneyimleri aktardı. Çocukların bu hisleri yaşaması gerektiğini düşünüyorum. Bana soran ailelere bu tavsiyeyi verdim. Onlara anlattım onlarında üzülmeye sevinmeye ihtiyacı var. (...) (Katılımcı-4)

Oğlumla yaşadığım her şeyi dernekte ailelere anlattım. Çekinmedim. Onlarında çekinmen konuşmaları için destekledim. Hatta psikiyatrist ayarladım. Seminer verdi bize. (Katılımcı-8)

Ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışları karşısında sosyal çevrede olumsuz tepkilerle de karşılaşmaktadırlar. Ebeveynlerin karşılaştıkları olumsuz tepkiler; ayıplama, ortamı terk etme, yadırgama, bir daha ebeveynle görüşmeme, vb. şekildedir. Sosyal çevrede karşılaşılan olumsuz tepkilere ebeveynlerin doğrudan tepkisi ise; tepki gösteren kişiyle sözel olarak tartışmadır. Ebeveynler karşılaştıkları olumsuz tepkilere; küsme, tepki gördüğü ortama girmeme, misafir kabul etmeme, çocuğunu dışarı çıkarmama, vb. pasif agresif tepkiler vermektedir.

(...) Gittiğim klinikte kızım için "Aa... O sana aşık!" falan dediler. Gözlerimle onlara baktım. Bu bize bu şekilde yanaşmayın demektir. (Katılımcı-1)

Akrabalarım çocuğuma çok sert tepki gösterdi. Ben bir daha onlarla konuşmadım. Hala küsüm. "Çocuğunu getirme!" dediler. Çocuğumu yaşamından çıkartan beni de yaşamından çıkartır. (Katılımcı-8)

Kuzeni herkesin yanında onun pipisi ve cinselliği hakkında espri yapmış. Bana anlattı. Şimdi onlarla konuşmuyor. Tabi ki ben de çok ağladı. Bir daha görüşmeyeceğiz. (Katılımcı-15)

Alt komşumun annesi "Hadi seni evlendirelim." dedi. Bir şey demedim ama çok üzüldüm. Surat astım anlasın diye. Bu benim çocuğumla dalga geçmektir. (Katılımcı-7)

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel davranışları nedeniyle sosyal çevreden olumsuz tepki gören ebeveynler, aynı durumu yaşayan diğer ebeveynlerle zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel davranışları hakkında konuşacağı kişiye karşı seçici davranmaktadır. Özellikle deneyimlerini paylaşmaya yatkın olan ebeveynlerle konuşmayı tercih etmektedir. Çünkü ebeveyn paylaşımında bulunacağı konuyu herkese anlatılmaması gereken konu olarak tanımlamaktadır. Ebeveyn, paylaşımında bulunacağı kişiden olumsuz bir tepki almaktan korkmaktadır. Ebeveynlere göre bu konu zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri arasında ayıplanmamak için konuşulmayan bir konudur. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuğunun cinselliği nedeniyle diğer ebeveynler tarafından yaftalayabileceğini düşünmektedir.

Kız aileleri bunu pek konuşmuyor sanki kız azmış gibi gözükmesin diye. Kızlarının böyle şeylere düşkün olarak algılanmasından korkuyorlar. (Katılımcı-9)

(...) Ben kimseye bir şey anlatamadım ki. İlk defa size anlatıyorum. Herkesle paylaşamazsın bunu. Bu ebeveynler arasında konuşulmayan bir konu. (...) (Katılımcı-12)

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerinin zihinsel kapasitelerindeki sınırlılık temelinde değerlendirmektedir. Alanyazındaki diğer araştırmalarla benzer olarak; ebeveynler, çocuklarının zihinsel kapasitelerindeki gerilik nedeniyle ergenlik dönemindeki fiziksel gelişimlerini akranlarıyla paralel olmasını beklememekte ve cinselliği olası görmemektedirler (Gürol vd., 2014; Lafferty vd., 2012; Pownall vd., 2012). Menon ve Sivakami (2019), zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ile yaptıkları

çalışmada, ebeveynler çocuklarının ergenlik dönemini beklenmedik bulmakta, çaresiz, yetersiz hissetmekte ve dönemi kriz olarak adlandırmaktadırlar. Pryde ve Jahoda'nın (2018) araştırma bulguları ile paralel olarak bu araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarında cinselliğin ortaya çıkmasıyla ne yapacaklarını bilemedikleri bir kriz dönemi yaşamaktadır. Alan yazındaki araştırma bulgularına benzer olarak bu araştırmaya katılan ebeveynler için çocuklarının eğitim, sağlık vb. sorunları odaktayken ergenlikle ortaya çıkan cinsellik yeni ve beklenmedik bir sorun olarak görülmektedir (Çelik, 2023; Pownall vd., 2012). Öncü ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında saptandığı gibi bu araştırmaya katılan ebeveynler ergenlik ile birlikte çocuklarında ani ruhsal değişim gözlemlemektedir. Çocuklarının zihinsel kapasitelerindeki sınırlılık nedeniyle zor bir hayatlarının olduklarını düşünen katılımcı ebeveynlere göre cinsellik çocukları için haksızlık ve yüküdür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğini ortadan kaldırma, yok sayma, cezalandırma, cinselliğin görünürlüğü azaltma ihtiyacı vardır. Benzer şekilde diğer araştırmalarda da ebeveynler; çocuklarının cinsel gelişimleri fark etmeme, görmezlikten gelme, öncelikli konu olarak görmeme, kutsal olana saygısızlık etmeme, bebesileştirme, olmaması gereken davranış olarak adlandırmakta veya cezalandırıcı şekilde yaklaşmaktadır (Boyacıoğlu vd., 2021; Eastgate, 2011). Lam ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada ebeveynler çocuklarının cinsel yaşamı karşısında endişe, isteksizlik ve yasaklama davranışları sergiledikleri saptanmıştır. Alanyazındaki araştırma bulguları ile paralel şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarının cinsel ifadeleri karşısında engelleme, düzenleme ve yok sayma tepkisi vermektedir (Manor-Binyamini & Schreiber-Divon, 2019). Alanyazındaki diğer araştırmalarda da saptandığı gibi katılımcı ebeveynler cinsel davranışı engellemek ve düzenlemek için cinsel davranışı dini anlamda günah olan davranış olarak bireylere öğretmektedir (Ariadni vd., 2017; Lafferty vd., 2012; Paterson vd, 2012). Hazar ve Ayhan'ın (2022) araştırmasına benzer şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının cinselliği hakkındaki bilgi eksikliği görünürdür. Çalışmada ebeveynlere göre toplumda cinselliğin tabu olarak görülmesi zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliğinin aile içinde dikkate alınmamasına neden olmaktadır. Bazı katılımcı ebeveynler ise cinselliği çocuklarının hakkı olarak görmektedir. Alanyazına paralel olarak araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarının cinsel davranışlarını görmezden gelmenin cinsel davranış için engel olmadığına, cinsel olgunlaşmayı ortadan kaldırmayacağına inanmaktadır (Eyres vd., 2022).

Araştırmanın sonuçlarına göre zihinsel yetersizliği olan bireylerde cinsel davranış ortaya çıkana kadar ebeveynlerin gündeminde çocuklarının cinselliği yoktur. Alanyazında da ebeveynlerin çocuklarında cinsel davranış gözlemlemeye başladıktan sonra çocuklarının cinselliğine ilişkin farkındalık yaşadığı görülmektedir (Kahonde, vd. 2019). Araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarına kamusal ve özel alan ayrımını öğretmeyi önemsemektedirler. Pryde ve Jahoda'nın (2018) araştırma bulgularında saptandığı gibi bu araştırmada da zihinsel yetersizliği olan bireylerin kamusal alanda cinsel ifade sergilemeleri ebeveynler arasında ebeveynin çocuğuna yeterli kadar bakım verememesi ve çocuğunu ihmal etmesi olarak değerlendirilmektedir. Diğer araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmaya katılan ebeveynler cinsellik hakkında çocukları ile ne zaman, ne şekilde, nasıl, konuşacakları konusunda endişe yaşamaktadır (Çelik, 2023; Eyres vd., 2022; Frank & Sandman, 2019; Kamaludin vd., 2022; Öncü vd., 2019; Walker, 2001). Kök ve Akyüz'ün (2015) araştırmasında olduğu gibi katılımcı ebeveynler çocuklarının cinsel eğitime yönelik yetersizlik duygusu yaşamaktadır. Alanyazındaki diğer araştırmalarla paralel olarak bu araştırmaya katılan ebeveynlerde zihinsel yetersizliği olan bireylere cinsellik hakkında verilen bilginin bireylerde cinsel davranışı arttıracığı korkusu vardır. Cinsel eğitimin zihinsel yetersizliği olan bireyin cinselliğini nasıl etkileyeceğine yönelik belirsizlik ebeveynler arasında görünürdür (Çelik, 2023; Menon & Sivakami, 2019).

Katılımcı ebeveynler, cinsel davranışları nedeniyle çocuklarının toplum içinde damgalanmasından endişe etmektedir. Benzer sonuçlar ilgili alanyazında da görülmektedir. Ebeveynler için çocuklarının toplum içinde cinsel davranışları nedeniyle damgalanmaları bakım

verici olarak yetersizlik duygusunu arttırmaktadır (Boyacıoğlu vd., 2021). Alanyazındaki benzer araştırmalara paralel şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarının cinsiyeti fark etmeksizin çocuğunu istismara açık olarak görmektedir (Kahonde vd., 2019; Pryde & Jahoda, 2018). Ebeveynler, çocuklarının sosyo-cinsel ihtiyaçları nedeniyle toplum içinde ötekileştirilme ve istismar edilme korkusu içindedirler (Brown & McCann, 2018; NICHY, 1992). Ballan'ın (2001) otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuğu olan ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri hakkında yaptığı araştırma sonucu ile benzer şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarının cinsel sosyalleşmesini sınırlayarak onları olası istismar riskinden korumaya çalışmaktadır. Araştırmaya katılan ebeveynler mümkün olduğu kadar çocuklarını yalnız bırakmamaya ve denetlemeye zen gösterirler. Ebeveynlerin kontrol davranışının temelinde çocuklarının yalnız kalmaları halinde toplumda kötüye kullanılabileceği korkusu vardır. Alanyazındaki benzer araştırma sonuçlarına paralel olarak bu araştırmada ergenlik döneminde zihinsel yetersizliği olan bireylerde ortaya çıkan cinsellik nedeniyle ebeveynler çocuklarına yönelik kontrol davranışlarını arttırmaktadır. Aynı zamanda ebeveynler çocuklarının yaşamında daimi kontrollerinin olmayacağını da anlamaya başlamaktadır (Goodwin vd., 2020). Bu araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan ebeveynler için çocuklarının cinsel istismar riski altında olduğu alanlar sadece fiziksel mekanlar, sosyal evre değildir. Alanyazında da grldğ gibi araştırmada yer alan ebeveynler sosyal medyayı çocuklarının istismara maruz kalabileceği bir yer olarak görmektedir (Eatgate vd., 2012).

Alanyazına paralel olarak araştırmaya katılan ebeveynler fedakar, güvenli partner bulmadıkça yakın ilişkiyi çocuklarının yaşayabileceği bir Şey olarak değerlendirmemektedir (Byrne, 2018). Haynes'in (2016) ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğe yönelik bakış açılarını ele aldığı araştırma sonuçlarına benzer şekilde bu araştırmada da ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocukları için yakın ilişkideki deneyimleri zorlayıcı olarak görmekte ve çocuklarını partnerleri tarafından istismar edilme riskini yüksek bulmaktadırlar. Ebeveynler çocuklarının yakın ilişki yaşayamayacağını düşünmekte ve bunun için zlmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynler için zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliği otoerotik cinsel davranışlardan ibarettir. Karaca ve iek (2022) tarafından yapılan araştırma bulgularına benzer şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynlere göre çocuklarında gözlemedikleri en yaygın cinsel davranış mastrbasyondur. Araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocuklarının yakın ilişki deneyimini destekleyen ebeveynler, yakın ilişki içindeki olası seksten çekinmektedir. Yani ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel yaşamı olabileceğini düşünseler bile cinsel birliktelik düşüncesi ebeveynler için çok daha karmaşık bir konudur. Ballan'ın (2012) alışmasında olduğu gibi ebeveynler gelişimsel geriliği olan çocuklarının cinselliğini tartışırken yakın ilişki, cinsel birliktelik ve doğum kontrolü yollarını konuşmaktan kaçınmaktadır. Ebeveynler, gelişimsel geriliği olan çocuklarının yaşamında cinsellik ve yakın ilişkiyi olası olarak görmemeleri nedeniyle söz konusu başlıkları konuşmaktan kaçınmaktadırlar. Alanyazına göre ebeveynler için zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel yaşantısı, toplumun kabul edebileceği kadar makul olan ile sınırlıdır (Darragh vd., 2017). Benzer sonuç bu araştırmaya katılan ebeveynlerde de saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynler erkeklerin mastrbasyonunu erkeklige adım olarak değerlendirirken kadınların ilk manerj deneyimlerini 'abla olmak, kadınlığa adım atmak' olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmada kadın bireylerin ebeveynleri için çocuklarının regl olması hem sevince hem üzüntüye neden olmaktadır. Menon ve Sivakami (2019) Mumbai'de yaptığı araştırmada ebeveynler zihinsel yetersizliği olan kadınların regl olmasını evlenebilir olma ve evliliği de iyileşmenin işareti olarak gördükleri için kutlamaktadırlar. Fakat bu araştırmadan farklı olarak zihinsel yetersizliği olan kadınların katılımcı ebeveynleri regli evliliği bir işareti olarak değerlendirmemektedir. Ebeveynler regli çocukluktan çıkmak olarak görmüşlerdir. Bu nedenle de katılımcı ebeveynler, çocuklarının zihinsel yetersizliğinin dzelmeyeceğine yönelik neden sonuç ilişkisi kurmuşlardır.

Araştırmaya katılan ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamlarında toplumsal cinsiyet rejiminin etkisi görünürdür. Toplumdaki cinsiyet ayrımcılığı zihinsel yetersizliği olan kadın ve erkek bireylerin cinsel yaşamlarını şekillendirmektedir. Kadın bireylerin ebeveynlerine göre erkek bireylerin ebeveynleri cinsel davranışı beklendik ve normal karşılarken kadın zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri için cinsel davranış olası değildir ve istismar korkusu ile eşleşmektedir. Fitzgerald ve Withers'ın (2011) zihinsel yetersizliği olan kadınlarla yaptıkları çalışmada kadınlar kendilerini kadın olarak tanımlamamakta ve ebeveynlerinin düşüncelerine paralel şekilde cinsel hayatlarının olmayacağını düşünmektedirler.

Katılımcı ebeveynlere göre erkek bireylerin otoerotik davranışları kadın bireylere göre daha gözlemlenebilir. Benzer araştırma sonuçlarında olduğu gibi erkek bireylerin cinsel ifadeleri sosyal ortam içinde ebeveynlerin konuşabildikleri bir konuyken kadın bireylerin cinsel yaşam deneyimlerini konuşmak ebeveynler arasında hoş karşılanmamaktadır (Tamas vd., 2019). Katılımcı kadın bireylerin ebeveynleri, çocuklarının cinsel davranışları nedeniyle toplum içinde adlarının çıkabileceği endişesi yaşamaktadırlar. Boyacıoğlu ve arkadaşlarının (2021) araştırma bulgularına benzer şekilde bu çalışmada da cinsiyet fark etmeksizin zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynler çocuklarının davranışlarını sınırlama veya ahlaki olarak toplumun beklentileri ile uyumlu hale getirme isteğindedir.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler toplumsal kabullere ve ebeveynlerinin öğretilerine göre cinselliği anlamlandırmaktadır (Healy vd., 2009). Bakım verenler, zihinsel yetersizliği olan bireylere cinsellik hakkında toplumsal kabulleri öğretmektedir. Toplumsal kabuller, zihinsel yetersizliği olan bireylere sunulan cinsellik ve cinsel haklara yönelik bilgilerin miktarını, türünü belirlemektedir. Toplumsal kabuller toplumun cinsellik, engellilik ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliğine yönelik önyargı, ayrımcı tutumlarını içerir (Cuskelly & Gilmaore, 2007). Bu araştırmanın bulgularına göre toplumsal kalıpyargılar temelinde ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinselliğini sorun olarak görmekte ve cinsel haklar temelinde değerlendirmemektedir. Araştırmaya katılan ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerini toplumun beklentilerine uyumlu hale getirme çabası içindedir. Alanyazında da görüldüğü gibi ebeveynler, toplumun hem kendileri hem de çocukları için çizdiği sınırlara göre hareket etme eğilimindedirler (Pryde & Jahoda, 2018). Benzer araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmaya katılan ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel ifadelerinde toplumun çizdiği sınırların dışına çıkması halinde hem kendilerinin hem de çocuklarının toplum tarafından yaptırıma maruz kalabileceğine inanmaktadır (Kamaludin vd., 2022). Bu nedenle katılımcı ebeveynler toplumsal normlar ve çocuklarının cinsel ihtiyaçları arasında sıkışmış haldedirler.

Araştırmaya katılan ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarını toplumun önyargılarından, ayrımcı davranışlarından korumak için çocuklarının cinselliğini görünür hale getirmek istememektedirler. Ebeveynlere göre toplumsal kabuller, genelde zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliğinin olumsuz olarak değerlendirmesine yol açmaktadır (Cuskelly & Bryde, 2004). Katılımcı ebeveynler, çocuklarının cinselliğini toplumun bakış açısına göre değerlendirip toplumla uyumlu hale getirme amacı içindedirler. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumda kabul edilen ölçüde cinsel ihtiyaçlarını karşılama becerisi kazanmış olmaları araştırmaya katılan ebeveynler tarafından bağımsızlaşma olarak görülmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel kontrol sağlama becerisi kazanmaları katılımcı ebeveynler arasında önemsenmektedir. Çünkü ebeveynler, bir gün öleceklerini ve çocuklarının yalnız kalacağını düşünmektedirler. Araştırmaya katılan ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan çocuklarının kendi başlarına cinsel kontrollerini sağlamaları bağımsızlıkları ve istismara uğramamaları için gereklidir. Benzer araştırma sonuçlarında olduğu gibi katılımcı ebeveynlere göre çocukları toplumda ayrımcılığa maruz kalmakta ve çocuklarının cinsel yaşamlarında karşılaştıkları zorluğun nedeni toplumun bakış açısıdır (Pryde & Jahoda, 2018). Bu nedenle ebeveynler çocuklarının cinsel hayatlarındaki refahı için toplumun bakış açısının değişmesini

istemektedir. Ebeveynler için söz konusu değişim toplumun hem kendilerine hem çocuklarına karşı olan bir sorumluluğudur (Lafferty vd., 2012).

Araştırma bulgularına göre herhangi bir sağlık ve sosyal hizmet desteği alamayan ebeveynler çocuklarının cinsel ifadeleri karşısında kendi çözüm yollarını ve kaynaklarını oluşturmaktadır. Alanyazına benzer şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynlerin en sık yararlandıkları kaynaklar internet, kitap ve profesyonelle danışmaktır (Stein vd., 2017). Karaca ve Çiçek'in (2022) araştırma sonuçlara benzer şekilde bu araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğu çocuklarının cinselliği hakkında cinsel eğitim almamıştır. Katılımcı ebeveynler, çocuklarının cinsel davranışları için buldukları çözüm yolunu çocuğuna özgü olan en uygun çözüm yolu olarak adlandırmaktadırlar. Alan yazın ile paralel olarak katılımcı ebeveynler, çocuklarının cinsel eğitim almalarını gerekli görmektedirler (Ariadni vd., 2017; Bilge vd., 2013; Eyres vd., 2022). Sarı ve Pürsün'ün 2022'de zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleri ile yaptıkları çalışmada ebeveynlerin %85'i çocuklarının cinsel eğitime ihtiyacı olduğunu ve bunun için de ebeveynlerin cinsel eğitim almaları gerektiğini düşünmektedir. Alanyazın bulgularında olduğu gibi katılımcı ebeveynler, çocuklarındaki bilişsel ve fiziksel gelişimdeki fark nedeniyle çocuklarını nasıl destekleyecekleri hakkında belirsizlik yaşamaktadır (Pryde & Jahoda, 2018). Rooks-Ellis ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında olduğu gibi bu araştırmada da ebeveynler çocukları için cinsel eğitimi nasıl sağlanacağı konusunda kılavuza ihtiyaçları vardır. Fakat aileler çocukları için cinsel eğitimi göz ardı edebilmektedir (Gürol vd., 2014). Alanyazından benzer olarak bu araştırmaya katılan ebeveynler cinsel eğitimin çocuklarında cinsel davranışı arttıracaağı endişesi yaşamaktadır (Gil-Llario vd., 2023). Bu nedenle katılımcı ebeveynler çocuklarına verilecek eğitim programının içeriğini denetleme ihtiyacı içindedir. Çalışmadaki ebeveynler için cinsel eğitim hem kendileri hem çocukları için gerekli görölse de cinsel hakların gelişimi çok belirsiz kalmaktadır. Kahonde ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında olduğu gibi bu araştırmada da ebeveynler, cinsel eğitimde çocuklarına mahremiyet kazandırmaya önem verirken çocuklarının cinsel hakları ebeveynlerin gündeminde değildir.

Araştırmada ebeveynler içinde gerekli görölen cinsel eğitim konuları alanyazındaki diğer araştırma bulguları ile paralel olarak; ereksiyon, masturbasyon, ped kullanımı, mahremiyet, cinsel sosyalleşme, güvenlik, istismardan korunma ve toplumsal kabul ile sınırlı kalmıştır (Ballan 2012; Eyres vd., 2022; Lafferty vd., 2012; Rooks-Ellis vd., 2020; Saini & Nazli, 2021). Bu çalışmada ebeveynler için çocuklarına kimin cinsel eğitim vereceği önemlidir. Alanyazında da olduğu gibi ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan çocuklarına cinsel eğitim vermede kendileri birinci sırada yer alırken profesyoneller ikinci sırada yer almıştır (Bartın vd.,2021; Sarı & Pürsün, 2022; Öncü vd., 2019). Çünkü ebeveynlere göre cinsel eğitim vermek bakım verici rolünün önemli parçasıdır. Fakat araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarına cinsellik hakkında bilgi verirken (özellikle masturbasyon ve mahremiyet eğitiminde) etik sınırların ihlali konusunda kaygı yaşamaktadırlar. Aynı zamanda alanyazında da göröldüğü gibi araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarına cinsel eğitim verirken rollerine ilişkin belirsizlik ve utanma duygusu hissetmişlerdir (Walker, 2001).

Araştırmaya katılan ebeveynler hem kendileri hem çocukları için uygun cinsel eğitim kaynakları olmadığı için hayal kırıklığı yaşamışlardır. Biswas ve arkadaşlarının (2016) çalışmasında olduğu gibi ebeveynler, hizmet sağlayıcılar tarafından desteklenmediklerini hissetmektedir. Katılımcı ebeveynler, bilgi kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle birbirlerinin deneyimlerini kaynak olarak görmektedir. Benzer araştırmalarda göröldüğü gibi ebeveynler için çocuklarının özel gereksinimlerine uygun kaynak yokluğu ve kaynaklara erişim önemli bir sorundur (Lafferty vd., 2012; Pryde & Jahoda, 2018). Bu çalışmada özellikle cinsel eğitim almamış ve çocuğuyla farklı cinsiyetten olan ebeveynler, cinsel gelişim sürecinde çocuklarını neyin beklediğini bilmedikleri için zorlanmaktadırlar. Walker'ın (2001) yaptığı araştırmanın sonuçlarına benzer olarak; ebeveynin ve zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsiyetinin aynı olması ebeveynin bireye sağladığı cinsel bilgi düzeyini etkilemektedir.

Alanyazında uyumlu olarak bu araştırmada da ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuğunun cinsel gelişimi için hangi profesyonele danışacağını bilmemektedir. Bu nedenle de ebeveynler alanda yetkin profesyonel olmadığını dışunmekteler (Boyacıoğlu vd., 2021; Evans vd., 2009). ocuklarının cinsel gelişimi için danışacakları profesyonel bulamamak ebeveynler için sorundur (ncü vd., 2019). Profesyonellerle yapılan çalışmalarda profesyoneller, bireylerin cinselliği konusunda kendi eğitimlerini yetersiz bulmakta ve bireylerin cinselliği hakkında bir program yürütecek bilgiye sahip olmadıklarını dışunmüşlerdir (Abbott & Howarth, 2007; Meaney-Tavares & Gavidia-Payne, 2012). Araştırmaya katılan ebeveynler, profesyonelleri çocuklarının cinsel yaşamları hakkında yetkin görmedikleri için çocuklarının cinsel davranışları karşısında kendi çözüm yollarını bulmaya çalışmışlardır. Katılımcı ebeveynlerin tercih ettikleri çözüm yolları spor, beslenme düzeni, cinsel isteği bastıran ilaç kullanımı, kendi bilgi kaynaklarını oluştırmaktır. Alan yazına benzer Şekilde ebeveynler arasında spor ve beslenme cinsel enerjiyi dışarı atmanın bir yolu olarak görülmüştür. (Hosseinkhanzadeh vd., 2012).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveynler çocuklarının cinselliğini; beklenmedik, ani, belirsiz, kriz, ne yapacağını bilememe, hazır olmama, çocuğun özel gereksinimli hali ile tekrar yüzleşmedir. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişimleri hakkında hazırlıksızlardır. Ebeveynler, zihinsel yetersizliği olan çocuklarında birden çok kez kontrolleri dışında cinsel davranış gözledikten sonra cinsel davranışı yeni bir sorun alanı olarak yaklaşmıştır. Ebeveynlere göre zihinsel yetersizliği olan bireyin cinsel davranışının ne düzeyde olduğu ebeveyni ya şanslı ya da yetersiz ve şanssız ebeveyn yapmaktadır. Fakat ebeveynler, şanslı veya yetersiz değildir. Ebeveynler ve zihinsel yetersizliği olan bireyler, yalnız başlarına bırakılmışlardır. Ebeveynlerin ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin, cinsel yaşantı hakkında düzenli hizmet, eğitim ve kaynak bulamamaları çarpıcıdır. Ebeveynler, kendi abalaları ile kaynak yaratmaktadırlar. Fakat oluşturdukları kaynakların doğruluğu, çocuklarına uygunluğu hakkında kaygıları vardır.

Cinsel davranış kimde, ne Şekilde, nasıl ortaya çıktığına bağlı olarak toplumda kaotik bir hale getirilmiştir. Cinselliğin hak temelinde ele alınmamasında zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumsal yapı içindeki konumu etkili olmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği “el değmez, hayaletleştirilmiş” bir konudur. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin yetersizlik olarak tanımlanan özellikleri cinsel yaşamlarının merkezi haline getirilmiştir. Fakat zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamları hak temelinde değerlendirip bütünsel bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Öncelikli olarak zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamları hakkında alan yazın araştırmaları arttırılarak konu görünür hale getirilmelidir. Cinsel eğitim, sağlık vb. hizmetlerde bireylerin haklarını engelleyici yapıların anlaşılması için çalışmalar yapılmalıdır. Tüm aktörlerin dahil olduğu devamlı eğitim, sağlık, destek vb. hizmetlerin sağlanması gerekmektedir. Bireyler, ebeveynler ve profesyoneller için danışmanlık, psiko-eğitim, sağlık hizmetleri sağlanmalıdır. Aynı zamanda bu hizmetler her birey için erişilebilir olmalıdır. Alanda konunun uzmanı profesyoneller desteklenmeli ve profesyonellerin sayısı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abbott, D. & Howarth, J. (2007). Still off-limits? Staff views on supporting gay, lesbian and bisexual people with intellectual disabilities to develop sexual and intimate relationships?. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 20(2), 116–126.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.

- Ariadni, D. K., Prabandari, Y. S. & Dw, S. (2017). Parents' perception having children with intellectual disability providing sex education: A qualitative study in Yogyakarta. *Indonesian Nursing Journal of Education and Clinic*, 2(2), 164-169.
- Ballan, M. S. (2001). Parents as sexuality educators for their children with developmental disabilities. *Sex Information and Education Council of the United States*, 29(3), 14-19.
- Ballan, M. S. (2012). Parental perspective of communication about sexuality in families of children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42, 676-684.
- Bartin, L., Gür, Ç. & Nuri, C. (2021). Examining the views of parents with special needs children regarding their children's sex education (North Cyprus sample). *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling*, 10(2), 125-140.
- Bilge, A., Çeber, E., Demirelöz, M. & Akmeşe, Z. (2013). Zihinsel engellilerin ebeveynlerine verilen cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin zihinsel engelliler için etkinliğinin belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri*, 33(3), 648-655.
- Birt, L., Scott, S., Cavers, D., Campbell, C. & Walter, F. (2016). Member checking: A tool to enhance trustworthiness or merely a nod to validation? *Qualitative Health Research*, 26(13) 1802–1811.
- Biswas, S., Tickle, A., Golijani-Moghaddam, N. & Almack, K. (2017). The transition into adulthood for children with a severe intellectual disability: Parents' views. *International Journal of Developmental Disabilities*, 63(2), 99-109.
- Boyacıoğlu, N., Karaçam, Z., Özcan, N. & Sert, O. (2021). Parents' attitude towards the sexuality of their adolescents with mental deficiency: A qualitative research. *Journal of Psychiatric Nursing*, 12(3), 216-226.
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589-597.
- Brown, M. & McCann, E. (2018). Sexuality issues and the voices of adults with intellectual disabilities: A systematic review of the literature. *Research in Developmental Disabilities*, 74, 124-138.
- Brown, R. D. & Pirtle, T. (2008). Beliefs of professional and family caregivers about the sexuality of individuals with intellectual disabilities: Examining beliefs using a q-methodology approach. *Sex education*, 8(1), 59-75.
- Byrne, G. (2018). Prevalence and psychological sequelae of sexual abuse among individuals with an intellectual disability: A review of the recent literature. *Journal of Intellectual Disabilities*, 22(3), 294–310.
- Candela, A. G. (2019). Exploring the function of member checking. *The Qualitative Report*, 24(3), 619-628.
- Carew, M. T., Braathen, S. H., Swatz, L., Hunt, X. & Rohleder, P. (2017). The sexual lives of people with disabilities within low and middle-income countries: A scoping study of studies published in English. *Global Health Action*, 10(1), 1-7.
- Chapman, J. & Pitceathly, A. (1985). Sexuality and mentally handicapped: People: Issues of sex education, marriage, parenthood, and care staff attitudes. *Australia and New Zealand Journal of Developmental Disabilities*, 10(4), 227-235.

- Cheng, M. M. & Udry, J. R. (2003). How much do mentally disabled adolescents know about sex and birth control?. *Adolescent and Family Health*, 3, 28–38.
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği [CEDAT], (2006). *Cinsel yaşam ve sorunları*. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry research design* (3rd ed.). Sage.
- Cuskelly, M. & Bryde, B. (2004). Attitudes towards the sexuality of adults with an intellectual disability: Parents, support staff, and a community sample. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 29(3), 255–264.
- Cuskelly, M. & Gilmore, L. (2007). Attitudes to sexuality questionnaire (individuals with an intellectual disability): Scale development and community norms. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 32(3), 214–221.
- Çelik, Ö. (2023). Zihinsel yetersizliği olan çocukların cinselliği hakkında annelerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 12(18), 211-234.
- Darragh, J., Reynolds, L., Ellison, C. & Bellon, M. (2017). Let’s talk about sex: How people with intellectual disability in Australia engage with online social media and intimate relationships. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1), 1-17.
- Doyle, S. (2007). Member checking with older women: A framework for negotiating meaning. *Health Care for Women International*, 8, 888–908.
- Drummond, E. (2006). Attitudes towards a pilot study in Ireland. *Learning Disability Practice*, 9(4). 28-34.
- Eastgate, G. (2011). Sex and intellectual disability: Dealing with sexual health issues. *Australian Family Physician*, 40(4), 188-191.
- Eastgate, G., Scheermeyer, E., Van Driel, M. & Lennox, N. (2012). Intellectual disability, sexuality and sexual abuse prevention: A study of family members and support workers. *Australian Family Physician*, 41(3), 135-139.
- Evans, D. S., McGuire, B. E., Healy, E. & Carley, S. N. (2009). Sexuality a personal relationship for people with an intellectual disability. Part II: Staff and family carer perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(11), 913-921.
- Eyres, R. M., Hunter, W. C., Happel-Parkins, A., Williamson, R. L. & Casey, L. B. (2022). Important conversations: exploring parental experiences in providing sexuality education for their children with intellectual disabilities. *American Journal of Sexuality Education*, 17(4), 490-509.
- Fitzgerald, C. & Withers, P. (2011). ‘I don’t know what a proper woman means’: What women with intellectual disabilities think about sex, sexuality and themselves. *British Journal of Learning Disabilities*, 41(1), 5-12.
- Fobat, L. & Henderson, J. (2005). Theoretical and practical reflections on sharing transcripts with participants. *Qualitative Health Research*, 15(8), 1114-1128.
- Frank, K. & Sandman, L. (2019). Supporting parents as sexuality educators for individuals with intellectual disability: The development of the home B.A.S.E. curriculum. *Sexuality and Disability*, 37, 329-337.

- Gil-Llario, M. D., Morell-Mengual, V., Fernandez-Garcia, O., Castro-Calvo, J. & Ballester-Arnal, R. (2020). Developmental and psychometric properties of an instrument for the assessment of sexual behaviour and knowledge of people with intellectual disability. *Sexual Abuse, 32*(7), 850-877.
- Goodwin, J., Swaab, L. & Campbell, L. E. (2020). "She'll be able to live independently... As long as I'm around": The "lived" experience of parenting a child with 22q11.2 deletion syndrome in the transition to adulthood. *Journal Applied Research in Intellectual Disabilities, 33*(3), 565-573.
- Gürol, A., Polat, S. & Oran, T. Y. (2014). Views of mothers having children with intellectual disability regarding sexual education: A qualitative study. *Sexuality and Disability, 32*(2), 123-133.
- Haynes, A. (2016). *An investigation into parental attitudes about sexuality and children with intellectual disabilities*. [Doctoral dissertation]. City University of Seattle.
- Hazar, Z. & Ayhan Bütün A. (2022). Ergenlik döneminde zihinsel engelli çocuğu olan annelerin deneyimlerinin incelenmesi. *International Journal of Human Studies, 5*(9), 216-238.
- Healy, E., McGuire, B. E., Evans, D. S. & Carley, S. N. (2009). Sexuality and personal relationships for people with an intellectual disability. Part I: Service-user perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research, 53*(11), 905-912.
- Hole, R., Schnellert, L. & Cattle, G. (2022). Sex: "What is the big deal? Exploring individuals" with intellectual disabilities experiences with sex education. *Qualitative Health Research, 32*(3), 453-464.
- Hosseinkhanzadeh, A. A., Taher, M. & Esapoor, M. (2012). Attitudes to sexuality in individuals with mental retardation from perspectives of their parents and teachers. *International Journal of Sociology and Anthropology, 4*(4), 134-146.
- İşler, A., Beytut, D., Taş, F. & Conk, Z. (2009). A study on sexuality with the parents of adolescents with intellectual disability. *Sexuality and Disability, 27*, 229-237.
- Kahonde, C.K., McKenzie, J. & Wilson, N. J. (2019). Discourse of needs versus discourse of rights: family caregivers responding to the sexuality of young South African adults with intellectual disability. *Culture, Health & Sexuality, 21*(3), 278-292.
- Kamaludin, N.N., Muhamad, R., Mat Yudin, Z. & Zakaria, R. (2022). Barriers and concerns in providing sex education among children with intellectual disabilities: Experiences from Malay mothers. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(3), 1070.
- Karaca, S. N. & Çiçek, A. U. (2022). Zihinsel engelliliği olan ergenlerde cinsel davranışların değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesidergisi, 14*(3), 166-180.
- Kempton, W. & Kahn, E. (1991). Sexuality and people with intellectual disabilities: A historical perspective. *Sex and Disability, 9*(2), 93-111.
- Kök, G. & Akyüz, A. (2015) Evaluation of effectiveness of parent health education about the sexual developments of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability, 33*, 157-174.
- Lafferty, A., McConkey, R. & Simpson, A. (2012). Reducing to the barriers to relationships and sexuality education for persons with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities, 16*(1), 29-43.

- Lam, A., Yau, M. K., Franklin, R. C. & Leggat, P. A. (2022). Voices from parents on the sexuality of their child with intellectual disabilities: A socioemotional perspective in a Chinese context. *British Journal of Learning Disabilities*, 51(1), 13-23.
- Manor-Binyamini, I. & Schreiber-Divon, M. (2019). Parental perceptions of the sexuality of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 37(4), 599-612.
- McGuire, B. E. & Bayley, A. A. (2011). Relationships, sexuality and decision-making capacity in people with an intellectual disability. *Current Opinion in Psychiatry*, 24(5), 398-402.
- Meaney-Tavares, R. & Gavidia-Payne, S. (2012). Staff characteristics and attitudes towards the sexuality of people with intellectual disability. *Journal Intellectual Developmental Disability*, 37(3), 269-273.
- Menon, P. & Sivakami, M. (2019). Exploring parental perceptions and concerns about sexuality and reproductive health of their child with intellectual and developmental disability (IDD) in Mumbai. *Frontiers in Sociology*, 4(58), 1-13.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Sage.
- Murphy, N. A. & Elias E. R. (2006). Sexuality of children and adolescents with developmental disabilities. *Pediatrics*, 118(1), 398-403.
- National Information Center for Children and Youth with Disabilities (NICHCY). (1992). Sexuality education for children and youth with disabilities. *NICHCY News Digest*, 1(3), 1-28.
- Öncü, E., Aktaş, G., Köksoy- Vayısoğlu, S. & Karakuş, E. Zihinsel engelli ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ve ailelerin yaşadığı güçlükler: tanımlayıcı çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3), 413-425.
- Paterson, L., McKenzie, K. & Lindsay, B. (2012). Stigma, social comparison and self-esteem in adults with an intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 25(2), 166-176.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. M. Bütün, S. B. Demir). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pownall, J. D., Jahoda, A., Hastings, R. & Kerr, L. (2012). Sexual understanding and development of young people with intellectual disabilities: Mothers' perspectives. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 116(3), 205-219.
- Pryde, R. & Jahoda, A. (2018). A qualitative study of mothers' experiences of supporting the sexual development of their sons with autism and an accompanying intellectual disability. *International Journal of Developmental Disabilities*, 64(3), 166-174.
- Rook-Ellis, D., Jones, B., Sulinski, E., Howorth, S. & Achey, N. (2000). The effectiveness of a brief sexuality education intervention for parents of children with intellectual and developmental disabilities. *American Journal of Sexuality Education*, 15(1), 1-21.
- Rottenberg, R. C. (2012, 18 July). *Caught inside a paradox: How cultural representations perpetuate disability stigma*. <http://www.disabilityandrepresentation.com/caught-inside-a-paradox-how-cultural-representations-perpetuate-disability-stigma/>
- Rushbrooke, E., Murray, C. D. & Townsend, S. (2014). What difficulties are experienced by caregivers in relation to the sexuality of people with intellectual disabilities? A qualitative meta-synthesis. *Research in Developmental Disabilities*, 35(4), 871-886.

- Saini, R. & Nazli, W. A. (2021). Awareness among parents of individuals with intellectual disability about sexual healthy education. *Industrial Psychiatry Journal*, 30(2), 224-229.
- Sari, H. & Pürsün, T. (2022). Attitudes of Turkish parents toward sex education of their intellectual disability children. *Makara Journal Health Research*, 26(1), 36-43.
- Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J. M. T. & Curfs, L. M. G. (2017). People with intellectual disabilities talk about sexuality: Implications for the development of sex education. *Sexual Disability*, 35(1), 21-38.
- Shakespeare, T. (2000). Disabled sexuality: Toward rights and recognition. *Sexuality and Disability*, 18(3), 159–166.
- Stahl, N. A. & King, J. R. (2020). Expanding approaches for research: Understanding and using trustworthiness in qualitative research. *Journal of Development Education*, 44(1), 26-28.
- Stein, S., Kohut, T. & Dillenburger, K. (2017). The importance of sexuality education for children with and without intellectual disabilities: What parents think. *Sexuality and Disability*, 36(2), 141-148.
- Tamas, D., Jovanovic, N. B., Rajic, M., Ignjatovic, V. B. & Prkosovacki, B. P. (2019). Professionals, parents and the general public: Attitudes towards the sexuality of persons with intellectual disability. *Sexuality and Disability*, 37, 245-258.
- Tong, A., Sainsbury, P. & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19, 349–357.
- Walker, J. L. (2001). A qualitative study of parents' experiences of providing sex education for their children: The implications for health education. *Health Education Journal*, 60(2), 132–146.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Sexuality is an integral part of human being. However, disabilities cause disabled people to be exposed to discrimination in their sexual lives together with social prejudices. The type of disability of individuals determines how much outside of sexual normality they are. Individuals with intellectual disabilities, who are thought to be outside of sexual normality in society, are ignored by social expectations, acceptances and sexual life, and their sexual behaviors are seen as inappropriate (Kempton & Kahn, 1991).

It is important to understand how sexual boundaries that are appropriate for individuals with mental disabilities are formed and structured, and the effect of boundaries on the individual's life. However, the sexual life of individuals with intellectual disabilities has rarely been brought to the fore, especially in the national literature. For this reason, it was aimed to understand the perspectives and experiences of parents about the sexual behavior of their mentally disabled children. It is aimed to reveal the perspectives and experiences of the parents regarding the sexual expression, sexual life, sexual socialization, the feedback they receive from the society as a result of their sexual behavior and the practices of their mentally retarded children. In this way, the sexual lives of individuals with mental disabilities will be understood from the perspective of parents, through the narratives of parents, who have a great place in their lives with caregiving.

Methods

In this research, phenomenology, a qualitative research method, was used to understand the subjective perspectives and experiences of individuals (Patton, 2018, p. 105). This study focuses on individuals' own narratives about what and how they experience by using phenomenological approach.

In the research, criterion sampling, which is a type of purposeful sampling, was used to reveal the phenomenon. The conditions for inclusion and exclusion of the participants are as follows:

- The child is diagnosed with mild and moderate intellectual disability,
- The child is not in a crisis period, and the parent gives direct care to their child.

The research was conducted in the Eastern Mediterranean Federation of Disabled Associations in Mersin. Individual semi-structured interviews were conducted with 16 participants. One participant withdrew from the research after the interview, therefore the analysis conducted with 15 participants. Interviews were conducted online, and a pilot interview was conducted in advance. Each participant reported that they voluntarily participated in the study. The interviews were audio recorded with the consent of the participants.

In the data analysis, the thematic analysis steps of Braun and Clarke were taken as a guide. The data were analyzed with ATLAS.ti 8, a qualitative data analysis program.

In this study, which is structured with a qualitative research design, participant control method was used to ensure reliability. Synthesized Member Checking steps developed by Birt et al. (2016) were utilized for participant control. The research data was sent in summary form to 10 participants. All participants stated that the research results reflect their experiences.

For coding reliability in the study, Mille and Huberman's (1994) inter-coder reliability percentage formula was applied. Main themes and sub-themes were examined by two experts. The reliability rate of coding agreement between experts was 87%.

Results

The experiences of the parents regarding the sexual life of their mentally disabled children are discussed in 4 main themes. "Perspective on sexual behavior: The situation is so dire!" The perspective of parents on their children's sexual behavior is extreme. While some parents see their children's sexuality as disrespectful to Allah's trust, some parents see their sexual behavior as their child's needs. In the theme of "The unspoken topic: Sexuality...", parents think that their children's sexual behaviors usually emerge during adolescence. Parents find their child's entry into puberty early and unexpected. Parents re-face their child's disability during adolescence and they fear that their children will be abused because of their sexual life. For this reason, they feel the need to keep their children under control and not to leave them alone. At the same time, parents want their children to have close relationships, but they want to protect their children from intimate sex. "Searching for a remedy for sexual expression: What shall I do?", parents see it as a problem that they cannot distinguish between public and private in their children's sexual behavior. They do not know what to do in the face of their children's sexual behavior. They want experts to guide them in the right direction. Parents feel helpless in the face of their children's sexual life and think that they are alone. According to the parents, there are no resources to guide them properly. At the same time, parents see professionals as inadequate. "Social barriers in sexual life", according to parents, their children are discriminated against by the society in sexuality as in every other field. Parents reported that they faced both social support and discriminatory approaches from their social circles. Parents make an effort to make their children's sexual behavior less reactionary from the society. Parents think that due to the discriminatory attitudes in the society, they and their children are not provided with resources about sexual life.

They find the society ambivalent about sexuality. According to the parents, everyone in the society lives without showing the condemned aspects of sexuality, but even the smallest sexual expression of mentally disabled children causes them to be condemned.

Discussion and Conclusion

Parents cared about their children's ability to distinguish between public and private spheres in their sexual lives. Because parents want their children, who are left alone when they die, to continue their lives independently and without being abused. Parents find autoerotic behaviors acceptable even if they see the need for their children's sexual life. The fact that their children's sexuality is visible causes parents to live in fear of being stigmatized by the society.

Parents reported that both they and their children should benefit from sexual education and health services. However, they think that there are no professionals to provide sexual education and health services.

The sexual lives of mentally disabled individuals are included in human rights. However, the sexual lives of mentally disabled people are rarely discussed in the Turkish literature. It is necessary to conduct training and health services that individuals with mental disabilities may need for their sexual lives. At the same time, importance should be given to training and increasing the number of professionals who are experts in the field.